

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

**MNENJE PREBIVALCEV
O VPLIVIH TURIZMA V ZGORNJEM POSOČJU**

SUZANA HVALA

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Suzana Hvala, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica zaključne strokovne naloge z naslovom Mnenje prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju, pripravljene v sodelovanju s svetovalcem Kirom Kuščerjem.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel(-a), da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v zaključni strokovni nalogi/diplomskem delu/specialističnem delu/magistrskem delu/doktorski disertaciji, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil(-a) vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal(-a);
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predložene zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 3. 9. 2014

Podpis avtorja(-ice):

KAZALO

UVOD	1
1 TRAJNOSTNI TURIZEM	2
1.1 Opredelitev trajnostnega turizma	2
1.2 Delitev in vplivi trajnostnega turizma	4
2 VPLIVI TURIZMA NA LOKALNO PREBIVALSTVO	7
2.1 Ekonomski vplivi turizma na lokalno skupnost	9
2.2 Okoljski vplivi turizma na lokalno skupnost	9
2.3 Socio-kulturni vplivi turizma na lokalno skupnost	9
2.4 Prebivalstvo in turizem v Zgornjem Posočju	10
3 RAZISKAVA	13
3.1 Definicija raziskovalnega problema, namen in cilji	13
3.2 Raziskovalna vprašanja	13
3.3 Empirična raziskava	14
3.3.1 Podatki in metodologija	14
3.3.2 Analiza rezultatov raziskave	15
3.3.2.1 Opis socio-demografskih značilnosti anketirancev	15
3.3.2.2 Značilnosti posameznih skupin	18
3.3.2.3 Primerjave med skupinami	21
3.3.3 Omejitve	22
3.3.4 Priporočila za nadaljnja raziskovanja in predlogi za razvoj	23
SKLEP	24
LITERATURA IN VIRI	25
PRILOGE	

KAZALO SLIK

Slika 1: Vloga učinkov turizma pri oblikovanju odnosa lokalnega prebivalstva do prihodnjega turističnega razvoja	8
Slika 2: Prikaz območja Zgornjega Posočja	10
Slika 3: Spolna struktura vzorca v %	15
Slika 4: Starostna struktura vzorca v %	15
Slika 5: Struktura vzorca glede na občino bivanja v %	16
Slika 6: Izobrazbena struktura vzorca v %	16

Slika 7: Struktura vzorca glede ekonomskih koristi od turizma v %17
Slika 8: Struktura vzorca glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %17

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število prebivalcev Zgornjega Posočja v prvem polletju 2014..... 11
Tabela 2: Število prihodov v Zgornjem Posočju od leta 2010 do konca prvega polletja 2014 11
Tabela 3: Število nočitev v Zgornjem Posočju v obdobju od leta 2010 do konca prvega polletja 2014..... 12

UVOD

Zagotavljanje trajnostnega turizma je postal glavni izziv za vse tiste, ki sodelujejo pri razvoju in upravljanju turističnega sektorja. Nadaljnja rast turističnega sektorja in ohranjanje njegove privlačnosti pa zahteva izpolnjevanje ekonomskih in družbenih potreb brez ogrožanja občutljivega ekosistema in omejevanja možnosti naslednjih generacij, da ne občutijo prevelikih negativnih posledic za rast, razvoj in svoje življenje. Tukaj nastopa koncept trajnostnega razvoja turizma, ki sloni na ideji o treh stebrih (socialni, ekonomski in okoljski steber) in treh zahtevah (zadovoljstvo turistov, ekološko izobraževanje ter sodelovanje vseh deležnikov). Potrebno je poiskati najbolj optimalno ravnotežje med stebri in dodatnimi zahtevami ter tako sprejeti odločitve, ki bodo vplivale na prihodnost (UNEP & WTO, 1998, str. 3).

Že dolgo je znano, da je dolžnost tistih, ki so odgovorni za načrtovanje turizma, tudi optimizacija blaginje lokalnih prebivalcev in zmanjšanje škode, ki jo lahko povzroči turizem. Vloga prebivalcev v trajnostnem razvoju turizma je ključnega pomena, zato je pomembno razumeti in oceniti njihovo dožemanje vplivov in njihov odnos do trajnostnega razvoja. Pozornost raziskovalcev je že dolgo usmerjena v razumevanje dožemanja turizma in njegovih učinkov s strani gostiteljskih skupnosti (Sharpley, 2014, str. 37). Njihove ugotovitve so bile, da je prebivalce nujno vključevati v načrtovanje. Z drugimi besedami, če želimo uspešen turizem, mora ta nujno temeljiti na blaginji skupnosti ter omogočiti udeležbo njenih prebivalcev in njihovo podporo.

Turizem ima kot sektor velik pomen v svetovnem gospodarstvu, saj predstavlja eno desetino svetovnega BDP-ja in s tem mora prevzeti odgovorno ter trajno vlogo ob razvoju trajnosti. Njegovi viri so večinoma naravne in kulturne znamenitosti, zato mora imeti velik interes iz ekonomskih razlogov, da jih zaščiti in ohrani. V Sloveniji je njegova vloga zelo pomembna: posredno je v slovenski BDP v letu 2013 prispeval 12,8 odstotkov, hkrati pa je kot sektor neposredno prinesel 3,6 odstotkov BDP-ja, z napovedjo 4-odstotne rasti v letu 2014 (World Travel & Tourism Council, 2014, str. 1).

Namen zaključne strokovne naloge je predstaviti mnenje lokalnega prebivalstva o vplivih turizma na življenje v Zgornjem Posočju. Cilj zaključne strokovne naloge je preučiti in prikazati, kako lokalno prebivalstvo zaznava vplive, ki jih preko ekonomskega, socialno-kulturnega in naravnega okolja povzroča turizem in z njim povezane dejavnosti.

Zaključna strokovna naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu je opisan teoretični vidik trajnostnega turizma z opredelitvijo in definicijo trajnostnega turizma ter opis treh glavnih stebrov in zahtev, ki ga sestavljajo. V nadaljevanju sledi podrobnejši opis pozitivnih in negativnih vplivov turizma na okolje, s poudarkom na lokalnem prebivalstvu. Drugi del

predstavlja empirično raziskovanje in analizo rezultatov ankete, ki je bila izvedena med lokalnimi prebivalci Zgornjega Posočja.

Prebivalce sem v analizi razdelila v štiri skupine, ki so si med seboj različne glede na mnenje o vplivih turizma, znotraj skupin pa so si posamezniki čim bolj podobni. V nadaljevanju zaključnega dela pa so podani predlogi in ključne ugotovitve, kako naj bi deležniki v lokalnem okolju z vpogledom v različnost skupin lahko uporabili rezultate z namenom izboljšanja ali spremembe mnenja o vplivih turizma v lokalni skupnosti.

1 TRAJNOSTNI TURIZEM

1.1 Opredelitev trajnostnega turizma

United Nations World Tourism Organization (v nadaljevanju UNWTO) opredeljuje **trajnostni turizem** kot turizem, ki upošteva sedanje in bodoče gospodarske, socialne in okoljske vplive, ki obravnavajo potrebe obiskovalcev, sektorjev, okolja in lokalne skupnosti. Trajnosten turizem bi moral optimalno izkoristiti okoljske vire, spoštovati socio-kulturno edinstvenost lokalnih skupnosti in zagotavljati sprejemljive ter dolgoročne socialno-ekonomske koristi za vse deležnike (UNWTO, 2005, str. 12).

UNWTO je razvil model trajnostega turizma 3+3, ki v svojo celovito definicijo vključuje tri stebre in tri zahteve. Te tri stebre opredeljuje kot (Mihalič, 2006a, str. 73–74; Mihalič, 2006b, str. 98):

- **steber ekonomske trajnosti**, ki zahteva ustvarjanje blaginje in stroškovne učinkovitosti vseh ekonomskih dejavnosti. To vključuje uspešnost dejavnosti in njihovo sposobnost dolgoročnosti, zagotavlja socialno-ekonomske koristi, ki so pravično razdeljene med vse deležnike. To vključuje možnost za zaslužek, varno zaposlitev in omogočanje socialnih storitev, ki prispevajo k zmanjšanju revščine lokalnega prebivalstva;
- **steber socialne vzdržnosti**, ki zahteva spoštovanje človekovih pravic in ponujanje enakih možnosti za vso družbo. Upošteva naj se socio-kulturna drugačnost skupnosti gostiteljice, ohranja naj izgrajeno in bivalno kulturno dediščino in tradicionalne vrednote ter prispeva k boljšemu medkulturnemu razumevanju in strpnosti do drugih. To pomeni pravično porazdelitev vseh koristi, ki izhajajo iz turistične dejavnosti. Pomemben del je zmanjševanje revščine in preprečevanje kakršnih koli oblik izkoriščanja. Ta steber je del naravnega okolja znotraj socio-kulturnega okolja;
- **steber okoljske trajnosti**, ki zahteva ohranjanje sredstev ob upravljanju, tako da se okoljske vire uporablja čim bolj optimalno in se tako zmanjša onesnaževanje zraka, zemlje in vode, ter da se ohrani biološka raznovrstnost in naravna dediščina. Ta steber se nanaša na naravno okolje.

Poleg tega pa UNWTO navaja še tri zahteve za trajnostni razvoj turizma, in sicer (Mihalič, 2006a, str. 74; Mihalič, 2006b, str. 98):

- naj ta zagotavlja **visoko stopnjo zadovoljstva njenih obiskovalcev**;
- vsi deležniki naj dobijo ustrezne **informacije** in naj jim bo omogočeno sodelovanje v razvoju turizma. Njegovo izvajanje naj temelji na strinjajanju, spremljanju in spreminjanju, če je to potrebno. Doseganje ciljev trajnostnega turizma je neprekinjen proces, kar zahteva nenehno spremljanje vplivov na okolje in tudi popravljanje morebitnih napak. Slednje je povezano tudi s političnim okoljem, ki naj zahteva močno **politično vodstvo**, veliko podporo in sodelovanje. Doseganje soglasij je ključnega pomena za uresničitev trajnostnega turizma v praksi;
- naj dviguje obiskovalčevo ekološko zavest in zahteva **ekološko izobraževanje** za trajnostni turizem, kar pomeni tudi promoviranje dobrih praks med turisti.

Zmotno je verjeti, da je trajnostni turizem posebna oblika turizma. To je koncept, ki opredeljuje, da bi si morale vse vrste turizma prizadevati za trajnostno delovanje, vključno s tisto, ki je poznana kot masovni turizem (UNWTO, 2005, str. 11). Tako trajnostni turizem postaja nujna oblika današnjega turizma. Turizem, ki bo želel biti konkurenčen tudi v prihodnosti, bo moral temeljiti na ekonomski uspešnosti poslovanja, ob tem pa biti prizanesljiv do naravnega, socialnega in kulturnega okolja ter povzročati čim manj negativnih vplivov (Počuča, 2010, str. 57).

Hkrati pa UNWTO-jev Etični kodeks v turizmu (angl. *Global Code of Ethics for Tourism*) kot sklop načel za odgovoren in trajnostno naravnani turizem v svojem tretjem členu opredeli turizem kot dejavnik trajnostnega razvoja, kar pomeni, da naj vsi udeleženci v turističnem razvoju varujejo naravno okolje, da bi turizem prispeval k neprekinjeni gospodarski rasti, ki bo zadovoljila potrebe in cilje sedanjih generacij, ob tem pa ne bo ogrožala možnosti prihodnjih generacij. Prednost daje vsem oblikam turističnega razvoja, ki spodbujajo ohranjanje edinstvenih naravnih bogastev, kot so voda in energija, ter se izogiba nepotrebnim potrošnji tako s strani lokalne skupnosti kot s strani obiskovalcev. Takšnim oblikam turizma naj pomagajo tako države, krajevne kot tudi regionalne oblasti. Uvede naj bolj enakomerno porazdeljene počitnice, ki bi zmanjšale časovno in prostorsko nihanje v številu turistov predvsem zaradi šolskih počitnic. To bi prispevalo k povečanju pozitivnih učinkov na okolje, sam turistični sektor in krajevno gospodarstvo. Turistična infrastruktura in njene dejavnosti naj bodo oblikovane tako, da ščitijo naravno dediščino, ekostistem in biološko raznovrstnost z uvedbo omejitve dejavnosti za udeležence, še posebej, če se te izvajajo na občutljivih področjih, kamor spadajo naravni rezervati in zaščitena področja. Kot predloga za izboljšanje položaja trajnostnega turizma sta podana naravni in ekoturizem, ki sta oblikovana na način, da spoštujeta naravno dediščino, krajevno prebivalstvo in zmožnosti določenega področja (UNWTO, 2001).

Po definiciji Edwarda Inskeepa so glavni cilji trajnostnega razvoja doseči trajnostno in ekološko uravnotežen razvoj turizma, ki bo izboljšal ekološke in gospodarske razmere. Tako

naj turizem spodbuja enakost in enakopravnost v razvoju ter izboljšuje kakovost življenja lokalnih prebivalcev, hkrati pa naj zagotavlja visoko zadovoljstvo obiskovalcev in ohranja kakovost okolja v najširšem smislu (Inskeep, v Mihalič, 2006a, str. 73).

K trajnostnemu razvoju turizma sta zavezani tako politika na slovenski ravni kot tudi na evropski. V Lizbonski pogodbi iz leta 2009 je EU pridobila pristojnosti tudi na področju turizma in z letom 2010 je Evropska komisija izdala dokument z naslovom »Nov politični okvir za turizem v Evropi«, kjer poudarja štiri najpomembnejša področja v razvoju turizma. V zapisu je trajnostni razvoj orodje za sodbujanje in krepitev kakovostnega ter odgovornega turizma v vseh državah članicah. V Sloveniji je trajnostni razvoj eden od temeljnih načel turizma, ki ga opredeljuje Zakon o spodbujanju razvoja turizma (Počuča, 2010, str. 58). Strategija razvoja slovenskega turizma za obdobje od 2012 do 2016 poudarja trajnostni koncept razvoja turizma na vseh ravneh in področjih. Poslanstvo strategije in glavni cilji v omenjenem obdobju so usmerjeni v »trajnostni razvoj, skrb za ekonomsko, družbeno-kulturno in naravno okolje, menedžment okoljskih vplivov in kakovosti okolja ter prehod v nizkoogljično družbo« (Ministrstvo za gospodarstvo, 2012, str. 16).

1.2 Delitev in vplivi trajnostnega turizma

Vsi trije stebri so sicer neodvisni, a se vseeno izključujejo med seboj, kar pomeni, da upoštevanje enega stebra delno izključi popolno upoštevanje drugega. Zato je ključnega pomena, da najdemo pravo ravnotežje med vsemi tremi (Mihalič, 2006a, str. 73).

Ekonomska dimenzija poskuša doseči dolgoročno načrtovanje uspešnosti poslovanja turističnih destinacij in podjetij, tako da bodo lahko še naprej rasla in prinašala koristi. Cilj je socialna pravičnost, torej široka in poštena razdelitev ekonomskih in socialnih koristi turizma v vsej skupnosti, vključno z izboljšanjem priložnosti, prihodkov in storitev, namenjenih ogroženim skupinam. Lokalna blaginja pomeni čim večji prispevek turizma h gospodarski blaginji destinacije gostiteljice, vključno z deležem izdatkov za obiskovalce, da se obdrži na lokalni ravni. Pod cilj kakovosti zaposlovanja je vključena krepitev števila in kakovosti delovnih mest, ki jih ustvarja in podpira turizem, vključno s primerno višino plač, ustreznimi pogoji in dostopnostjo za vse, brez diskriminacije glede na spol, raso, invalidnost ipd. Lokalni nadzor pomeni vključevanje in krepitev vloge lokalnih skupnosti pri načrtovanju in odločanju z drugimi zainteresiranimi skupinami (Padin, 2012, str. 512; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014). Obstajajo pozitivni in negativni ekonomski učinki, ki so predstavljeni v nadaljevanju.

Pozitivni ekonomski učinki (Mihalič, 2006a, str. 22–23):

- devizni prihodki;
- nove investicije;
- več prispevkov državi zaradi davkov in dajatev;

- več možnosti za zaposlitev v turističnih dejavnostih, kot so restavracije, hoteli, bari, turistične agencije, ali pa v povezanih dejavnostih, kot je kmetijstvo;
- razvoj infrastrukture; elektrike, vodovoda, cestnih povezav, kanalizacije;
- možnost zaslužka za lokalno prebivalstvo;
- povečanje vrednosti nepremičnin, dobrin in storitev;
- pospešuje gospodarstvo, uvoz.

Negativni ekonomski učinki (Mihalič, 2006a, str. 23–24; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014):

- uhajanje dohodkov izven območja ali države;
- inflacijski učinki; višje cene dobrin in storitev, infrastrukture; zemljišč in nepremičnin;
- zmanjšanje državnih investicij v druga kritična področja, kot sta izobraževanje in zdravstvo;
- sezonskost; sezonski zaslužek in delovna mesta ter neizkoriščenost objektov izven sezone;
- nevarnost odvisnosti zgolj od te gospodarske dejavnosti.

Socio-kulturna dimenzija načrtovanja turizma postavlja spoštovanje kulturne drugačnosti gostiteljske skupnosti, ohranja arhitekturne in kulturne znamenitosti ter tradicionalne vrednote, prvotno kulturo, tradicijo in prispeva k medkulturnemu razumevanju in strpnosti s sodelovanjem in prizadevanjem za izboljšanje kakovosti življenja, vključno s krepitvijo socialnih struktur in dostopa do virov, storitev in sistemov življenjskega pomena, ter se izogiba kakršni koli obliki socialne degradacije ali izkoriščanja. Cilj je zadovoljstvo obiskovalcev, da bi jim zagotovili varno in izpolnjeno izkušnjo, ki je na voljo vsem, brez diskriminacije na podlagi spola, rase, invalidnosti ali česa drugega (Padin, 2012, str. 512; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014).

United Nations Environment Program (v nadaljevanju UNEP) (United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014) družbeno-kulturne vplive turizma opisuje kot učinke, ki vplivajo na gostiteljsko skupnost. Ti nastajajo ob posrednem in neposrednem stiku s turisti ter ob sodelovanju s turističnim sektorjem. Velikokrat je ravno lokalno prebivalstvo najšibkejša točka, ki pogosto nima nobenega vpliva. Učinki na domačine pa so pogosto prikriti in jih je težko izmeriti.

Turizem prinaša spremembe v sistemih, vedenju, vrednotah, morali, načinu življenja in dojemanja ter v strukturi skupnosti in v družini. Ogroža avtohtono identiteto določenega naroda ali skupnosti. Vendar pa turizem na ljudi vpliva tudi pozitivno. Pomeni večanje miru, sodelovanja, kulturnega ponosa in tradicije (United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014).

Med **pozitivnimi socio-kulturnimi učinki** se navadno navajajo naslednji (Mihalič, 2006a, str. 26; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014):

- mir, razumevanje, spoštovanje različnih kultur in narodov, lažje dojetje različnosti;
- boljši življenjski standard, možnost zaposlitve, koristi uporabe turistične infrastrukture, večje sodelovanje lokalne skupnosti, promocija države, kraja;
- večja varnost v lokalnem okolju;
- večja promocija, ugled območja ali države v svetu, boljša prepoznavnost;
- zaščita kulturnih znamenitosti;
- ohranja lokalno kulturo, jo obnavlja, promovira;
- pomeni oživitvev šeg in običajev, rešitev pred propadom kulture;
- krepi kulturno zavest in identiteto.

Na drugi strani pa delujejo **negativni socio-kulturni učinki** (Mihalič, 2006a, str. 26–27; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014):

- posnemanje vedenja turistov s strani lokalnega prebivalstva;
- turisti lahko v domačinih vzbudijo občutek nezadovoljstva z njihovim načinom življenja;
- povzročijo se lahko napetosti, občutek manjvrednosti domačinov in sovraštvo do turistov;
- kriminal, kraje, prostitucija, droge;
- igre na srečo, ki spodbudijo drugačno obnašanje;
- kultura postane komercialni predmet, ne predstavlja izvirne kulture, ampak je popačena, narejena za turiste;
- opuščanje šeg in navad, uporabe maternega jezika.

Ekološka dimenzija načrtovanja turizma postavlja optimalno uporabo okoljskih virov, kar pomeni zmanjšati porabo redkih in neobnovljivih virov pri razvoju in delovanju turističnih objektov in storitev. Ti so ključni element v razvoju turizma, zato je pomembno ohranjanje bistvenih ekoloških procesov, ohranjanje naravnih virov in biotske raznovrstnosti. Gre za podpiranje ohranjanja naravnih območij, habitatov živali in rastlin ter zmanjševanje negativnih vplivov nanj. Cilj je fizična integriteta, ki sledi ohranjanju in izboljšanju kakovosti krajin, tako v mestih kot na podeželju, ter izogniti se fizičnemu in vizualnemu uničevanju okolja. Okoljska čistost vključuje zmanjševanje onesnaževanja zraka, vode, zemlje ter zmanjševanje nastajanja odpadkov s strani turističnih podjetij in obiskovalcev (Padin, 2012, str. 512; United Nations Environment Programme Impact of Tourism, 2014).

Med **pozitivne okoljske učinke** spadajo (Mihalič, 2006a, str. 29–30; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014):

- ohranjanje naravnih znamenitosti;

- zaščita naravnih parkov, rezervatov;
- omogočanje finančnih sredstev za vzdrževanje naravnega okolja;
- boljši izgled pokrajine, izboljšanje že uničene pokrajine;
- večanje ekološke zavesti, etike in odgovornosti;
- izboljšanje upravljanja in načrtovanja.

Negativni okoljski učinki pa so lahko (Mihalič, 2006a, str. 30–31; United Nations Environment Programme Impacts of Tourism, 2014):

- izguba biodiverzitete;
- večanje ozonske luknje;
- podnebne spremembe (spreminjanje temperature, letnih časov);
- onesnaženje vode, zraka, zemlje;
- hrup;
- vizualna degradacija (ko se grajena infrastruktura ne sklada z lokalno arhitekturo);
- smeti in odpadki;
- veliko odpadne vode;
- uničenje okolja oz. zemlje in vegetacije;
- ekološke katastrofe.

2 VPLIVI TURIZMA NA LOKALNO PREBIVALSTVO

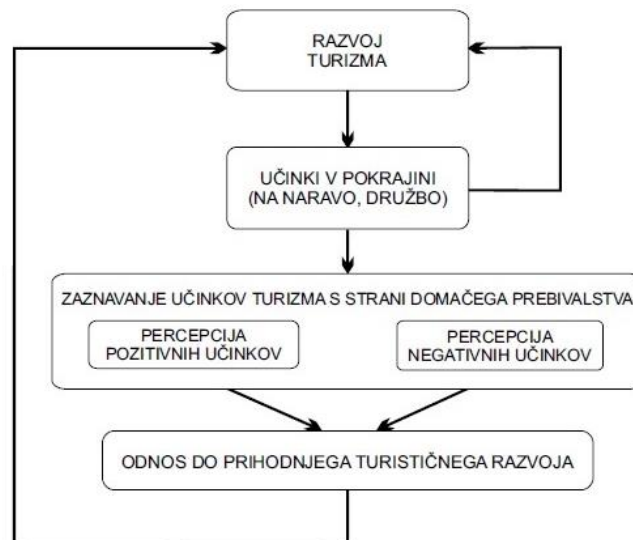
Raziskave glede trajnostnega turizma so odprle številna vprašanja in prikazale zapletenost odnosov, ki se nanašajo na sodelovanje z lokalno skupnostjo, načrtovanjem aktivnosti in okoljsko trajnostjo. Večino teh vprašanj je povezanih ravno z odnosom do razvoja trajnostnega turizma v lokalni skupnosti. Splošne ugotovitve so bile, da je treba prebivalce nujno vključevati v načrtovanje trajnostnega razvoja turizma v lokalnem okolju. Če želimo uspešne rezultate turistične dejavnosti, mora ta nujno temeljiti na skupnosti in omogočiti aktivno udeležbo vseh njenih prebivalcev (Choi & Murray, 2010, str. 580, 760; Cigale, 2009, str. 95).

Z vidika prizadevanj za trajnostni razvoj turizma je zelo pomembno, da so z njim zadovoljni tudi domačini. Ti od turizma pričakujejo napredek, vendar brez slabšanja kakovosti njihovega življenja (Cigale, 2009, str. 94).

Raven podpore in udeležba domačinov v turizmu se ne spreminjata hitro. V primeru, da prebivalci ustvarijo odpor in sovražnost do turizma, to lahko uniči možnosti tudi za ostale sektorje, ki so prisotni v lokalnem okolju. Zato moramo razumeti njihovo dožemanje turistične politike, saj je to pomemben del procesa načrtovanja in tudi ključni kazalec uspešnega razvoja trajnostnega turizma (Dolga & Richardson, v Choi & Murray, 2010, str. 576). Razvoj turizma mora biti podprt s strani prebivalcev, da lahko prinaša gospodarske koristi. Številni raziskovalci so ugotovili, da pozitivno dožemanje turizma pomeni podporo za nadaljnji razvoj

turizma (Ap, 1992; Deccio & Baloglu, 2002; Gursoy, 2002; Choi & Murray, 2010). Slika 1 prikazuje povezanost zaznave učinkov s strani prebivalstva, ki vpliva na prihodnji odnos do razvoja turizma.

Slika 1: Vloga učinkov turizma pri oblikovanju odnosa lokalnega prebivalstva do prihodnjega turističnega razvoja

Vir: D. Cigale, Odnos prebivalstva slovenskih alpskih turističnih krajev do turizma in njegovih učinkov, 2009, str. 94.

Peti člen Etičnega kodeksa v turizmu opredeljuje turizem kot koristno dejavnost za države in skupnost. Prebivalci turističnih krajev bi morali biti povezani s turističnimi dejavnostmi in vključeni v dobiček, ki ga le-ta prinaša. Turizem naj bi prispeval k boljšemu življenjskemu standardu in naj bi dajal prednost zaposlitve lokalni delovni sili. Turistični strokovnjaki bi morali ob načrtovanju predstaviti jasne in objektivne podatke ter izvesti študije vplivov na ekonomsko, socio-kulturno in naravno okolje, prebivalci pa bi morali biti o tem obveščeni (UNWTO, 2001).

V Berlinu je bila leta 1997 izdana deklaracija o biotski raznovrstnosti in trajnostnem turizmu, ki pravi, da je turizem treba razvijati na način, da koristi lokalni skupnosti, krepi lokalno gospodarstvo, zaposluje lokalno prebivalstvo in je ob tem ekološko oziroma trajnostno naravnano. To pomeni, da se za potrebe turizma uporabljajo lokalni materiali in surovine, proizvodi lokalnih kmetov in da izdelava poteka na tradicionalen način. Vse dejavnosti v turizmu bi morale spoštovati ekološke značilnosti in tudi zmogljivosti okolja, v katerem se nahaja. Vsi deležniki bi si morali prizadevati, da ne posegajo v tradicionalen način življenja in v kulturo. Vloga prebivalcev v trajnostnem razvoju turizma je ključnega pomena, saj turizem neposredno vpliva na življenje domačinov. Zato je pomembno razumeti in oceniti njihovo dožemanje in odnos do turizma ter to upoštevati v trajnostnem razvoju turizma v kraju (Choi & Murray, 2010, str. 576; Cigale, 2009, str. 109).

2.1 Ekonomski vplivi turizma na lokalno skupnost

Cigale (2009, str. 95) v svoji raziskavi o odnosu prebivalstva slovenskih alpskih turističnih krajev do turizma in njegovih učinkov ugotavlja, da prebivalci kot pozitivne vplive opažajo predvsem ekonomske učinke turizma. Tako so prebivalci turističnih območij opazili pozitivne vplive turizma na zaposlitvene priložnosti, davčne prihodke, osebne dohodke, življenjski standard in odnos do dela. Pogosto so bili tudi mnenja, da so službe v turizmu zelo zaželenje.

Študije vplivov pogosto trdijo, da turizem ustvarja nova delovna mesta, viša dohodek, davčne prihodke, ustvarja boljše in kvalitetnejšo infrastrukturo, omogoča višji življenjski standard in trdnjšo valuto ter prinaša nove poslovne priložnosti (Choi & Murray, 2010, str. 577).

Na drugi strani pa spremljajo razvoj turizma tudi negativni pojavi. Eden izmed njih je tudi porast cen, ki je deležen zelo negativnega odziva domačinov. Pri tem je še posebej negativno vrednoten porast cen zemljišč in nepremičnin (Cigale, 2009, str. 96).

2.2 Okoljski vplivi turizma na lokalno skupnost

Lokalno prebivalstvo se sooča tudi z različnimi vplivi na okolje. Te vplive domačini zelo različno zaznavajo in vrednotijo. Gre za vplive, kot so onesnaževanje, hrup, odpadki, degradacija okolja in številni drugi. Seveda je vse skupaj odvisno od načina turističnega razvoja in same pokrajne. Med vsemi negativnimi vplivi lokalno prebivalstvo najbolj moti vpliv onesnaženja zaradi povečanega prometa (Cigale, 2009, str. 96).

Glede škode v naravnem okolju, ki jo povzroča turizem, imajo domačini včasih precej neenotno mišljenje. Nekateri negativni okoljski vplivi so na prvi pogled težje prepoznavni, saj lahko iste vplive povzročajo tudi ostale dejavnosti. Zato teh vplivov včasih ne povežemo s turizmom, ampak jih dojemamo in vrednotimo kot neko celoto. Ob tem gre omeniti dejstvo, da turizem le redko povzroča zelo očitne vplive na okolje (Cigale, 2009, str. 106–107).

Vendar pa največkrat ravno turizem daje motive in spodbude k ohranjanju naravnega okolja in okolja turističnih območij. Zagotavlja finančna sredstva za ohranjanje, poleg tega pa ima velik vpliv na bolj pozitiven odnos do okolja (Cigale, 2006, str. 299).

2.3 Socio-kulturni vplivi turizma na lokalno skupnost

Socio-kulturni vpliv na lokalno skupnost je odvisen od številnih faktorjev, »med drugim od števila turistov in vrste turistov, narave turizma, od razvoja na tem odročju in hitrosti razvoja« (Brunt & Courtney, 1999, str. 496).

Pozitivne spremembe v strukturi družbe so izboljšanje dohodka, izobrazbe, možnosti zaposlovanja ter kvalitetnejša infrastruktura in storitve. Poleg tega je prebivalstvo izpostavljeno drugim kulturam, kar večinoma prinese strpnost in razumevanje. Medtem ko

domačini predstavljajo svojo kulturo tujcem, krepijo kulturno identiteto, ponos, podporo in pripadnost skupnosti ter širijo znanje o preostalem svetu. Zaradi turizma se ponovno začne obujati tradicionalne šege in običaje, kar ohranja tradicionalno umetnost in jo rešuje pred izumrtjem in pozabo (Brunt & Courtney, 1999, str. 494–495; Besculides, Lee, & McCormick, 2002, str. 306–307).

Poleg pozitivnih se pojavijo tudi negativne posledice, kot so opustitev socialnih in družinskih vrednot in izguba maternega jezika kot posledica uporabe tujih jezikov za komunikacijo s tujci. Ko turisti obišejo določeno destinacijo, pričakujejo edinstveno izkušnjo. Zato prihaja do neveredostojnih prikazov kultur in tradicij, kjer je vse narejeno zgolj z namenom uprizarjanja plesov in drugih navad za turiste. Povečan stik z drugimi kulturami za nekatere pomeni ogrožanje in uničenje tradicionalnih kultur in družb. Vprašanja, ki se pojavljajo ob negativnih socialnih učinkih, so povezana tudi s povečanjem vandalizma, stopnje kriminala in stroškov (Bastias Perez & Var, 1996, str. 208; Brunt & Courtney, 1999, str. 494–495; Besculides, Lee, & McCormick, 2002, str. 306–307).

Razvoj turizma lahko vpliva tudi na spremenjeno družinsko življenje, kjer so mlajši družinski člani hitreje dosegli gospodarsko neodvisnost, kar je prineslo hitrejše ustvarjanje lastnega doma in več potovanj v tujino. Prebivalstvo in njihov odnos se razlikuje glede na starost, kraj bivanja, zaznane so razlike med spoloma ter glede na pridobljeno izobrazbo (Sharpley, 2014, str. 43). Domačini naj bi bili bolj naklonjeni do tistih turistov, s katerimi imajo podobne lastnosti. V nasprotju s tem pa so nekatere raziskave pokazale, da je splošni odnos prebivalcev do turizma ponavadi pozitiven, vendar pa imajo tisti, ki živijo v neposredni bližini turističnih središč, večjo skrb glede vplivov turizma kot tisti, ki živijo dlje (Fredline & Faulkner, 2000, str. 766; Besculides, Lee, & McCormick, 2002, str. 308; Cigale, 2009, str. 96).

2.4 Prebivalstvo in turizem v Zgornjem Posočju

Posočje je del geografskega območja, ki leži na severozahodnem delu Slovenije ob porečju reke Soče, kar prikazuje Slika 2. Spada v Goriško statistično regijo in je del Primorske regije.

Slika 2: Prikaz območja Zgornjega Posočja

Vir: Posočje, 2014.

Glede na naravne značilnosti, kot so podnebje in relief ter glede na družbeno-politično delitev, se deli na Zgornje, Srednje in Spodnje Posočje. Zgornje Posočje, ki se začne pri izviru reke Soče v Trenti, sega do Mosta na Soči in obsega tri pomembnejše kraje – Tolmin, Kobarid in Bovec. Takoimenovano Zgornje Posočje je bolj poznano tudi pod blagovno znamko Dolina Soče. Demografsko sestavo Zgornjega Posočja, razdeljeno na vse tri občine, vidimo v Tabeli 1.

Tabela 1: Število prebivalcev Zgornjega Posočja v prvem polletju 2014

	Število moških	Število žensk	Število prebivalcev
Občina Bovec	1.565	1.582	3.147
Občina Kobarid	2.093	2.069	4.162
Občina Tolmin	5.749	5.712	11.461
Skupaj	9.407	9.363	18.770

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno, 2014a.

Iz Tabele 1 je razvidno, da ima celotno območje Zgornjega Posočja 18.770 prebivalcev. Več kot polovica prebivalcev Zgornjega Posočja živi v občini Tolmin, ki je največja od vseh treh občin. Spolna sestava je enakomerno zastopana v občini Bovec, Kobarid in Tolmin.

V Zgornjem Posočju so najpomembnejše dejavnosti v gospodarstvu gostinstvo, turizem, prevoznitvo, lesna in gradbena industrija ter nekatere druge obrti. V kmetijstvu prevladuje govedoreja in pridelava mlečnih izdelkov. V zadnjem času se veliko navora vlaga v turizem, kar se odraža v povečevanju nastanitvenih zmogljivosti in s tem v opuščanju kmetijstva in poljedelstva, ki sta bila sprva osnova za gospodarski razvoj. Večina industrijskih obratov na omenjenem območju je bilo zgrajenih po drugi svetovni vojni. Danes v Zgornjem Posočju prevladujejo manjša in srednje velika podjetja. Večinoma gre za proizvodnjo na področju avtomobilske, gradbene in elekto industrije ter za ostale predelave iz kovin, plastike in lesa. Zgornje Posočje spada med razvitejša območja Severnoprimske regije, vendar pa zaradi pogostih naravnih nesreč spada med gospodarsko šibkejša območja Slovenije (Lipušček, 2003, str. 1; Poslovne cone Zgornjega Posočja, 2014; Jezeršek, 2010, str. 116–119).

Tabela 2: Število prihodov v Zgornjem Posočju od leta 2010 do konca prvega polletja 2014

	Leto 2010	Leto 2011	Leto 2012	Leto 2013	Januar–junij 2014
Občina Bovec	68.272	79.594	76.235	70.770	13.690
Občina Kobarid	30.289	36.358	35.722	34.809	8.892
Občina Tolmin	11.060	12.754	14.431	20.213	6.258
Skupaj	109.614	128.706	126.388	114.000	28.840

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Prenočitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve turistov, občine, Slovenija, mesečno, 2014b.

Tabela 2 prikazuje število prihodov v vseh treh občinah, kjer v zadnjem času opažamo trend padanja števila prihodov v občini Bovec, v občini Kobarid je število naraščalo do leta 2012, v letu 2013 pa je nekoliko padlo. Občina Tolmin je edina občina, pri kateri število prihodov samo narašča. Število prihodov je v Bovcu v prvem polletju 2014 močno padlo v primerjavi s prvim polletjem 2013. V občini Kobarid in Tolmin pa je v istem obdobju število prihodov naraslo.

Tabela 3: Število nočitev v Zgornjem Posočju v obdobju od leta 2010 do konca prvega polletja 2014

	Leto 2010	Leto 2011	Leto 2012	Leto 2013	Januar–junij 2014
Občina Bovec	185.830	210.353	201.471	190.899	35.804
Občina Kobarid	77.508	91.186	92.443	90.012	20.489
Občina Tolmin	33.253	38.393	43.483	50.867	19.160
Skupaj	296.591	339.932	337.397	311.778	75.453

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Prenositvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve turistov, občine, Slovenija, mesečno, 2014b.

Število nočitev je v občini Bovec v povezavi z zmanjšanim številom prihodov močno padlo, kar se nadaljuje tudi v prvem polletju leta 2014, če ga primerjamo s prvim polletjem predhodnega leta (Tabela 3). Iz Tabele 3 je razvidno tudi naraščanje števila nočitev v občini Kobarid do leta 2012 in nato padanje v letu 2013. V občini Tolmin ponovno močno narašča število nočitev.

Iz Tabele 2 in Tabele 3 je razvidno, da ima občina Bovec največje število nočitev in turističnih prihodov. Glavni razlog je največja razpoložljivost nastanitvenih kapacitet občine Bovec v primerjavi z občinama Kobarid in Tolmin. Drugi razlog je daljša tradicija turizma v Bovcu. Bovec je bil turistično središče že v času Jugoslavije, medtem ko sta se Tolmin in Kobarid začela razvijati v turistična kraja šele kasneje, po osamosvojitvi Slovenije. Bovec je tudi danes bolj uveljavljena turistična destinacija, za katero se odloči več turistov. Tretji razlog je pomen turizma za občino in vložki, ki jih občina namenja razvoju in trženju. V Bovcu so vložki večji kot v Tolminu in Kobaridu, kar prinaša tudi večje učinke. Vendar pa se občina Bovec zaradi zaprtja smučišča Kanin in hotelov v zadnjem obdobju sooča s težavami na področju turizma, kar je opaziti iz števila prihodov in števila prenočitev, ki strmo padata.

Dolina reke Soče ponuja veliko možnosti za športni turizem in je že nekaj let sinonim za adrenalinski turizem v Sloveniji in tujini. Velik del, približno tretjina ozemlja, občine Bovec leži v Triglavskem narodnem parku. Reka Soča in njena okolica ponuja možnost za rafting, kajak, ribolov, pohodništvo, kolesarjenje, jamarstvo, jadralno padalstvo ter še mnogo drugih aktivnosti (Istenič & Krivec, 2010, str. 196).

3 RAZISKAVA

V nadaljevanju zaključne strokovne naloge »Mnenje prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju« sledi empirični del.

3.1 Definicija raziskovalnega problema, namen in cilji

Cigale (2006, str. 299) pravi, da je potrebno, da je turizem prilagojen zmogljivosti okolja, saj bo njegov razvoj le tako dosegel največjo možno korist lokalnih prebivalcev na tem območju. Z raziskavo sem tako želela preučiti, kakšno je splošno mnenje med prebivalci Zgornjega Posočja o vplivih, ki jih povzroča turizem. Zanimalo me je, katere vplive sploh opazijo in kako so zadovoljni s sedanjim stanjem turizma na omenjenem območju, kar je seveda povezano z mnenjem o željah za razvoj v prihodnje.

Glavni namen zaključne strokovne naloge je, da s pomočjo predhodno zbrane strokovne literature in izvedene raziskave ugotovim, kaj o vplivih turizma menijo tamkajšni prebivalci. Zanimalo me je, kako na turizem gledajo domačini. S tem pa bi pridobila realno sliko o tem, kako zaznavajo vplive, povzročene s strani turističnega sektorja.

Cilji zaključne strokovne naloge so preučiti in prikazati, kako lokalno prebivalstvo zaznava vplive, ki jih preko ekonomskega, socialno-kulturnega in naravnega okolja povzroča turizem in z njim povezane dejavnosti. Cilj je ugotoviti, katere vplive zaznavajo, kaj v svojem okolju opažajo v povezavi s turizmom. Zanimalo me je, ali opazijo ekonomske koristi in ali menijo, da je življenje zaradi turizma postalo dražje. Poleg tega pa tudi, ali so opazne spremembe na kulturnem področju in ali je zanje turizem moteč dejavnik vsakdanjega življenja. Cilji raziskave so opredeliti, ali turizem izboljšuje stanje naravnega okolja ali ga le slabša. Poleg tega pa, kaj bi domačini v prihodnje izboljšali, ali so izboljšavam sploh naklonjeni; torej, kaj menijo o prihodnjem razvoju turizma v Zgornjem Posočju.

3.2 Raziskovalna vprašanja

Zastavljene cilje naloge bom poskušala uresničiti z naslednjimi raziskovalnimi vprašanji:

- Kako prebivalci na splošno zaznavajo in dojemajo vplive turizma v lokalnem okolju?
- Katere pozitivne vplive opazijo v ekonomskem, socio-kulturnem in naravnem okolju?
- Katere negativne vplive opazijo v ekonomskem, socio-kulturnem in naravnem okolju?
- Ali lahko identificiramo različne skupine med prebivalci glede na njihov odnos do turizma?
- Ali so lokalni prebivalci zadovoljni z njihovo vključitvijo v razvoj turizma?
- Ali so prebivalci naklonjeni nadaljnjemu razvoju turizma?

3.3 Empirična raziskava

V poglavju (3.3.1) bom opredelila podatke in metodologijo. Nato sledi poglavje analiza rezultatov (3.3.2), ki je razdeljeno na tri podpoglavja, in sicer na opis socio-demografskih značilnosti anketirancev (3.3.2.1), opis posameznih skupin (3.3.2.1) in na primerjave med skupinami (3.3.2.3). Na koncu tega poglavja sledita še poglavji, kjer so predstavljene omejitve naloge (3.3.3), in priporočila za nadaljnja raziskovanja ter predlogi za razvoj (3.3.4).

3.3.1 Podatki in metodologija

Za pridobivanje podatkov empiričnega dela zaključne strokovne naloge sem uporabila metodo spletne ankete. Za kvantitativno metodo zbiranja primarnih podatkov sem se odločila, ker sem želela pridobiti najnovejše mnenje lokalnih prebivalcev Zgornjega Posočja o vplivih turizma. Vprašalnik oz. spletna anketa je bila sestavljena na osnovi predhodne raziskave o lokalni podpori turizma na primeru Bleda (Mihalič, Šegota, Kneževič, & Kuščer 2014) in prilagojena izbranemu območju. Na spletni strani *www.Ika.si* sem objavila anketo, ki je bila nato razposlana na socialna omrežja in spletne strani. Izbor spletne ankete je bil najprimernejša metoda. Njene prednosti so naslednje: hitrost, ki skrajša čas od začetka do konca anketiranja, izloča vpliv anketarja in je zato primerna tudi za bolj občutljive teme, poleg tega predstavlja relativno nizke stroške ter omogoča hitro zbiranje mnenj velikega števila ljudi. Pomanjklivosti spletne ankete pa so, da lahko anketiranec razume vprašanja drugače kot oblikovalec ankete. Lahko se zgodi, da bodo na anketo odgovarjali posamezniki, ki nimajo izoblikovanega stališča na temo vprašanj. Rezultat tega so lahko nejasni odgovori ali pomanjkljivi povzetki raziskave. Poleg tega slabost predstavlja tudi negotovost glede veljavnosti rezultatov (Bregar, Ograjenšek, & Bavdaž, 2005, str. 90–91; Brežnik, Bele, Cek, & Manoilov, 2011, str. 6–7). Zavedam se pomanjklivosti spletne ankete, vendar menim, da prednosti odtehtajo.

Za boljšo preglednost so bila vprašanja razdeljena na več sklopov glede na tematiko. Anketa je vključevala 5-stopenjsko lestvico z odgovori »1 – sploh se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – niti se ne strinjam niti strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam«. Na začetku so bila postavljena splošna vprašanja, potem so sledila vprašanja, povezana z vplivom turizma na ekonomsko, socio-kulturno ter naravno okolje. V nadaljevanju sem anketirance vprašala, kaj menijo o nadaljnjem razvoju. Na koncu so bila postavljena še socio-demografska vprašanja. Ključnega pomena sta bili vprašanja o tem, ali imajo anketiranci kakšne ekonomske koristi od turizma in ali menijo, da so prebivalci Zgornjega Posočja dovolj vključeni v turizem. Vprašalnik najdete v Prilogi 1. K reševanju ankete so bili povabljeni prebivalci Zgornjega Posočja, starejši od 18 let. Raziskava je potekala med 18. majem in 8. junijem 2014. V vzorec je bilo v končni analizi vključenih 423 posameznikov, ki so odgovorili na vsa vprašanja ankete. Po končanem zbiranju odgovorov sem vse pridobljene primarne podatke analizirala s pomočjo statističnega programa SPSS.

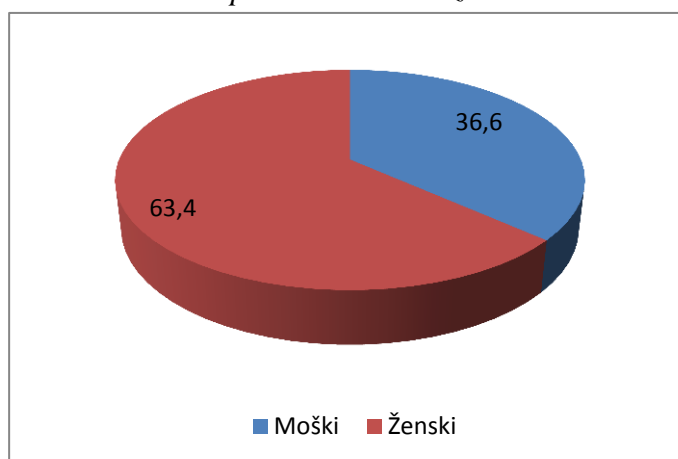
Pri analizi sem se odločila za uporabo cluster analize. Cluster analiza ali grozdenje pomeni strnitev podatkov v skupine. Cilj je, da so si skupine med seboj različne, znotraj posamezne skupine (angl. *cluster*) pa najdemo enote s podobnimi lastnostmi. Večja kot je podobnost oz. homogenost znotraj skupin in večja kot je razlika med skupinami, boljše je grupiranje subjektov po skupinah. Skupine sem pridobila s pomočjo dendograma, ki je priložen v Prilogi 2. Anketirance sem glede na sliko dendograma razdelila v štiri različne skupine. Ta način se uporablja, da se dobljene podatke segmentira in potem tudi analizira (Garson, 2012, str. 487).

3.3.2 Analiza rezultatov raziskave

3.3.2.1 Opis socio-demografskih značilnosti anketirancev

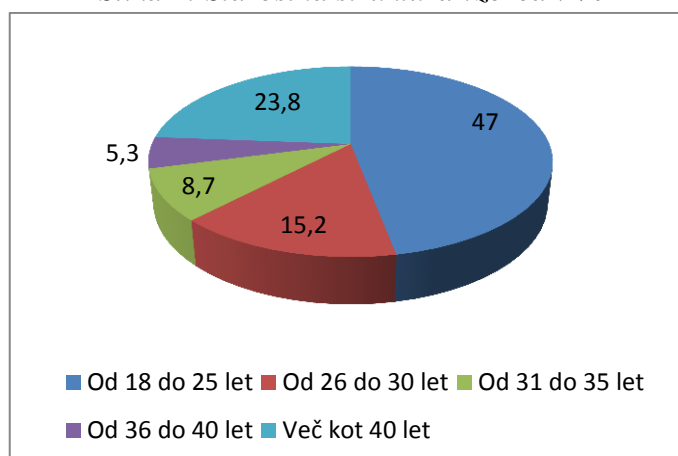
V raziskavi je sodelovalo 423 posameznikov, med katerimi je bilo 36,6 odstotka moških in 63,4 odstotka žensk (Slika 3).

Slika 3: Spolna struktura vzorca v %

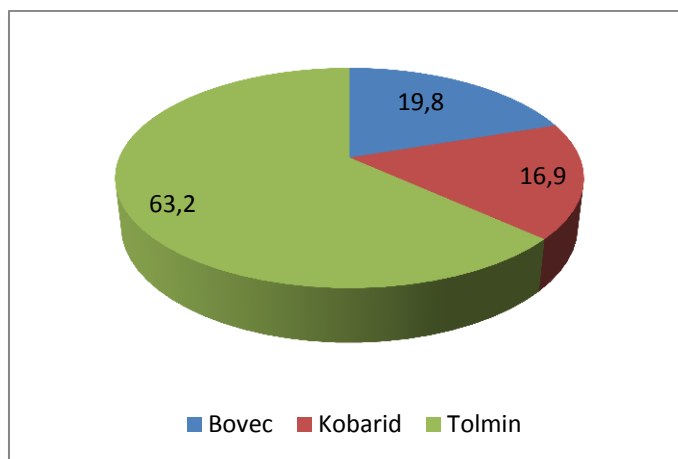
Slika 4 prikazuje, da je bilo večina anketirancev starih od 18 do 25 let (47 odstotkov). Sledili so anketiranci, stari več kot 40 let (23,8 odstotka), 15,2 odstotka anketirancev je bilo v starostnem razredu od 26 do 30 let, sledili pa so anketiranci od 31 do 35 let (8,7 odstotka). Najmanj je bilo anketirancev v starosti od 36 let do 40 let (5,3 odstotka).

Slika 4: Starostna struktura vzorca v %

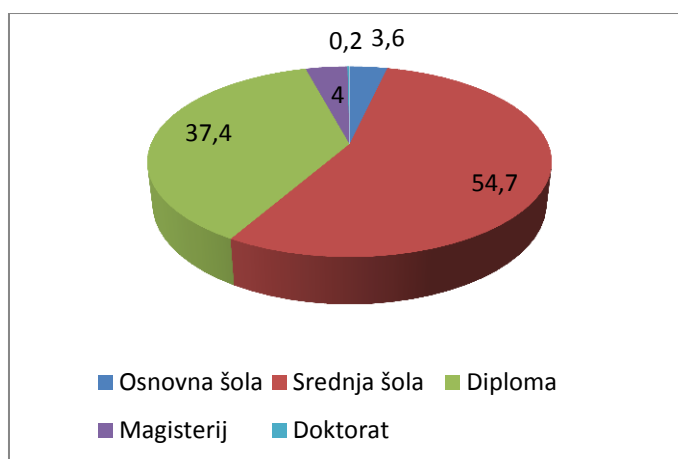
V vzorec raziskovanja sem poskušala zajeti predvsem polnoletno lokalno prebivalstvo Zgornjega Posočja, ki se deli na občine Bovec, Kobarid in Tolmin. Najbolj zastopana občina v anketi je bila občina Tolmin (63,2 odstotka). Sledili so anketiranci iz občine Bovec (19,8 odstotka) in nazadnje anketiranci iz občine Kobarid (16,9 odstotka) (Slika 5).

Slika 5: Struktura vzorca glede na občino bivanja v %

Med vsemi anketiranci, ki so bili vključeni v vzorec, jih je največ, kar 54,7 odstotka, dokončalo srednješolsko izobrazbo (Slika 6). Sledili so jim tisti, ki so zaključili dodiplomski študij višje ali visokošolske izobrazbe (37,4 odstotka). Precej manjši delež predstavljajo anketiranci z dokončano podiplomsko stopnjo izobraževanja oz. magistrskim študijem s 4 odstotki in osnovnošolsko izobrazbo s 3,6 odstotka. Med rezultati zasledimo le 0,2 odstotka anketirancev, ki imajo dokončan doktorski študij.

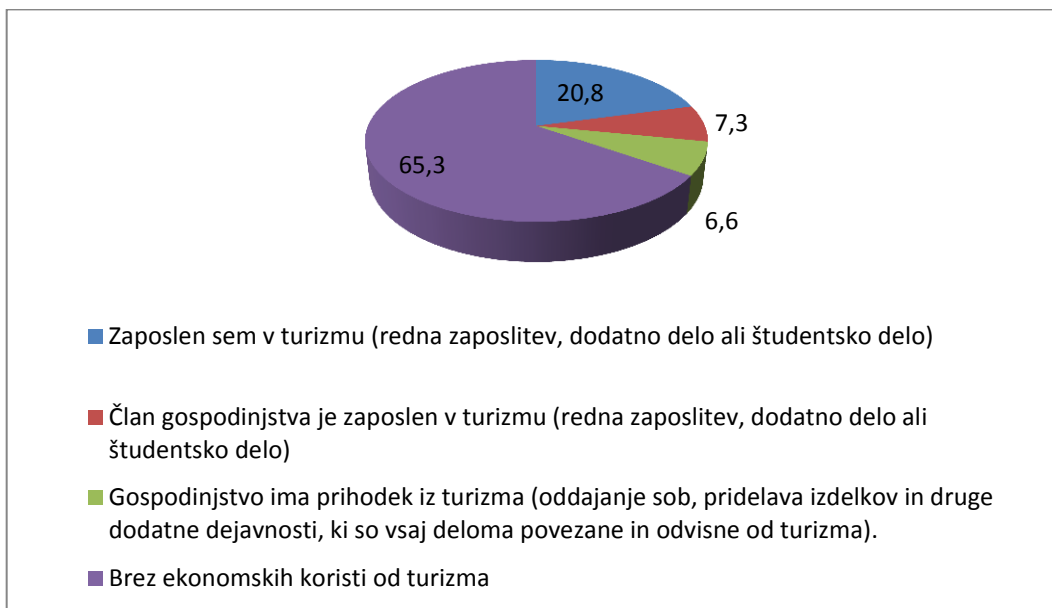
Slika 6: Izobrazbena struktura vzorca v %

Večina anketirancev (65,3 odstotka) nima ekonomskih koristi od turizma. Sledili so tisti, ki so v turizmu zaposleni redno, dodatno ali prek študentskega dela (20,8 odstotka), kar je razvidno v Sliki 7. Manjši delež pa je tistih, kjer ima gospodinjstvo prihodek od turizma z oddajanjem sob, pridelavo izdelkov in drugimi dodatnimi dejavnostmi, ki so vsaj deloma povezane in

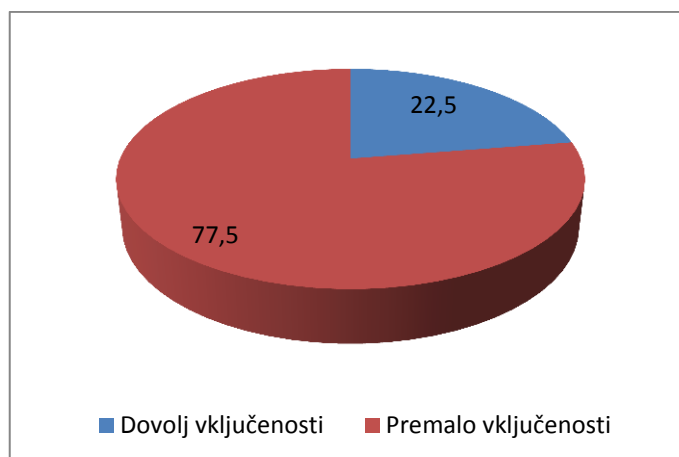
odvisne od turizma s 7,3 odstotka, in tisti, kjer je član gospodinjstva zaposlen v turizmu s 6,6 odstotki.

Slika 7: Struktura vzorca glede ekonomskih koristi od turizma v %

Kar 77, 5 odstotka vseh anketirancev ni zadovoljnih z vključitvijo lokalnega prebivalstva v turizem v Zgornjem Posočju. Precej manjši delež (22,5 odstotka) anketirancev je zadovoljnih z vključenostjo domačinov v turizem Zgornjega Posočja (Slika 8).

Slika 8: Struktura vzorca glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizem v %

V nadaljevanju bom predstavila opise skupin. Vsako skupino sem tudi poimenovala po najbolj izstopajočih značilnostih (npr. s poimenovanjem skupine Ekonomski okoljevarstveniki sem želela izpostaviti, da je skupina najbolj občutljiva na vplive turizma v ekonomskem in naravnem okolju). Pri opisovanju mnenj vseh skupin sem si pomagala z aritmetičnimi sredinami posameznih spremenljivk po skupinah, ki so v Prilogi 3.

3.3.2.2 Značilnosti posameznih skupin

3.3.2.2.1 Značilnosti prve skupine – Sovražniki turizma

Člani skupine turizma sploh ne podpirajo in si ne želijo, da postane gospodarsko pomemben za Zgornje Posočje. Menijo, da pozitivni učinki turizma ne odtehtajo negativnih učinkov, in na turizem gledajo kot na škodljivo dejavnost v Zgornjem Posočju. Kot prebivalci Zgornjega Posočja niso zadovoljni z obstoječo turistično ponudbo.

Njihovo mnenje je, da imajo od turizma korist le tisti, ki delajo v turizmu, poleg tega pa menijo, da bi turizem lahko prinašal večje gospodarske koristi. Turizem za njih ne pomeni večje možnosti zaposlitve, investicij ali spodbujanje proizvodnje in prodaje lokalnih izdelkov. Menijo, da turizem močno vpliva na povečanje življenjskih stroškov ter da so se zaradi turizma povečale tudi cene nepremičnin in zemljišč. Zaradi turizma lokalne skupnosti porabijo veliko denarja za vzdrževanje infrastrukture. Na splošno so mnenja, da Zgornje Posočje ni gospodarsko preveč odvisno od turizma. V poletni sezoni je zanje število obiskovalcev previsoko, poleg tega pa jih moti tudi tuja delovna sila, ki jo privablja turizem.

Njihovo mnenje je, da turizem ne vpliva na ohranitev kulture. Zaradi turizma v kraju ne opazijo več prireditev, poleg tega jim ne omogoča boljšega preživljanja prostega časa niti večje možnosti izbire in kakovosti storitev. Menijo, da turizem ni prispeval k večjemu ponosu lokalnega prebivalstva na svoj domači kraj. Na splošno so mnenja, da turizem povzroča večjo gnečo v prometu, večje socialne razlike, več kriminala, kraj ter spremembe in opuščanje krajevnih običajev. Turisti motijo njihovo vsakodnevno življenje.

Kot prebivalci območja menijo, da je skrb za okolje sekundarnega pomena, in niso opazili nobenih sprememb, turizem zanje ni izboljšal videza pokrajne. Njihovo mnenje je, da je povzročena škoda v naravnem okolju, poleg tega je več odpadkov, hrupa in onesnaženja reke Soče. Triglavski narodni park ni bolj obvarovan.

Menijo, da nadaljnji razvoj turizma v Zgornjem Posočju ne bi koristil. Zato ne vidijo potrebe po gradnji novih objektov, povečanju letnega števila turistov in spodbujanju nadaljnega razvoja. Vsekakor pa se jim zdi, da bi bilo treba izboljšati prometno infrastrukturo.

Skupina, imenovana Sovražniki turizma, ima naslednje socio-demografske značilnosti. Sestavljena je iz približno polovice oseb moškega in polovice oseb ženskega spola (Priloga 4, Slika 2). Polovica članov te skupine spada v starostno skupino od 18 do 25 let, kar pomeni, da v tej skupini prevladujejo predvsem mlajši prebivalci Zgornjega Posočja, kar je prikazano v Sliki 3 (Priloga 4).

Skoraj polovica članov skupine Sovražnikov turizma živi v občini Kobarid (45,4 odstotka), sledijo jim člani, ki živijo v občini Tolmin in nazadnje člani iz občine Bovec, kar je prikazano v Sliki 4 (Priloga 4). Iz priloge 4 (Slika 5) lahko razberemo, da ima več kot polovica članov te

skupine (59,1 odstotka) dokončano srednjo šolo, sledijo jim člani z dokončano univerzitetno izobrazbo ter nazadnje nekaj posameznikov z dokončanim magisterijem.

Člani te skupine v večini (86,4 odstotka) nimajo nobenih ekonomskih koristi od turizma (Priloga 4, Slika 6). Slednje pomeni, da večinoma niso zaposleni v turizmu, prav tako v turizmu niso zaposleni drugi družinski člani v gospodinjstvu. Večina gospodinjstev članov te skupine nima prihodkov, ki bi bili vsaj deloma povezani s turizmom. 55,5 odstotka članov te skupine meni, da lokalno prebivalstvo ni dovolj vključeno v turizem Zgornjega Posočja (Priloga 4, Slika 7).

3.3.2.2.2 Značilnosti druge skupine – Podporniki turizma

Člani skupine popolnoma podpirajo turizem in si želijo, da postane gospodarsko pomemben za skupnost. Menijo, da turizem prinaša več koristi kot škode. V turizmu vidijo koristi za celotno regijo, ne le za tiste, ki so v njem zaposleni.

Mnenje skupine je, da turizem prinaša večje možnosti zaposlitve, privablja nove investicije ter poleg tega tudi spodbuja proizvodnjo lokalnih izdelkov. Po njihovem mnenju razvoj turizma ni vplival na dvig življenjskih stroškov, turistična infrastruktura pa ni zahtevala velikih finančnih vložkov s strani občin. Zgornje Posočje ni odvisno od turizma, v poletni sezoni je še prostora za povečanje števila turistov. Tuja delovna sila je zanje dobrodošla.

Na splošno so mnenja, da se je s pomočjo turizma povečala skrb za kulturo, izboljšale so se tudi možnosti za preživljanje prostega časa in kakovost storitev. Poleg tega so prebivalci postali bolj ponosni na domači kraj. Menijo, da turizem ni razlog za povečan promet niti ne vpliva na socialne razlike med sokrajani, med negativne posledice razvoja pa ne prištevajo več kraj in kriminala ali opuščanja običajev, med drugim turisti ne motijo njihovega vsakdana.

Turizem po njihovem mnenju vpliva na povečano skrb za okolje, kar se opazi tudi v izboljšanju videza pokrajne. Poleg tega razvoj ne povzroča odpadkov, hrupa, škode v okolju in onesnaženja reke Soče.

So mnenja, da bo turizem koristil Zgornjemu Posočju, zato je njegov razvoj treba podpirati. Strinjajo se z dodatno izboljšavo prometne infrastrukture in novimi turističnimi objekti, kar bi povečalo število turistov na letni ravni.

Skupina, imenovana Podporniki turizma, je sestavljena iz 32,2 odstotka moških in 67,8 odstotka žensk (Priloga 5, Slika 8). Slika 9 (Priloga 5) prikazuje, da največ članov spada v starostni razred od 18 do 25 let s 40,2 odstotka, sledijo jim anketiranci s starostjo od 26 do 30 let s 25,6 odstotki in tisti, ki so starejši od 40 let z 21,9 odstotka. Manjši delež članov je v ostalih starostnih skupinah. Iz Slike 10 (Priloga 5) je razvidno, da več kot polovica članov skupine živi v občini Tolmin (71,3 odstotka). Manjši delež članov je iz občine Kobarid (14,9

odstotka) in občine Bovec (13,8 odstotka). Izobrazbena sestava te skupine je naslednja: največ članov ima dokončano srednješolsko izobrazbo (47,7 odstotka), sledijo tisti z višješolsko ali višjo izobrazbo s 44,2 odstotka (Priloga 5, Slika 11).

Polovica članov skupine Podporniki turizma se je opredelilo, da nima nobenih ekonomskih koristi od turizma (53,4 odstotka). Preostali delež skupine ima koristi, povezane z rednim, dodatnim ali študentskim delom, gospodinjstvo ali član gospodinjstva, v katerem živijo, ima prihodke, ki so vsaj delno povezani s turizmom (Priloga 5, Slika 12). Velik delež (73,6 odstotka) meni, da lokalno prebivalstvo Zgornjega Posočja ni dovolj vključeno v turizem (Priloga 5, Slika 13).

3.3.2.2.3 Značilnosti tretje skupine – Občutljivi socio-kulturniki

Člani te skupine menijo, da se mora turistična ponudba izboljšati. Turizem bi lahko prinašal večje gospodarske koristi, poleg tega menijo, da bi turizem lahko ponujal več možnosti za zaposlitev in privabil več novih investicij ter bolj spodbujal proizvodnjo in prodajo lokalnih izdelkov. Turizem po njihovem mnenju ne vpliva na povečanje življenjskih stroškov, ne zvišuje cen nepremičnin in zemljišč. Menijo, da občine lokalnih skupnosti zaradi turizma niso porabile več denarja za vzdrževanje infrastrukture. Turizem ni glavna gospodarska dejavnost v Zgornjem Posočju in bi lahko v poletni sezoni privabil večje število turistov.

Na splošno so mnenja, da zaradi turizma v njihovem kraju ni več prireditev niti večje možnosti izbire za preživljanje prostega časa ali boljše kakovosti storitev. Zaradi turizma lokalno prebivalstvo ni postalo bolj ponosno na svoj domači kraj. Turizem ni razlog za povečanje socialnih razlik, več kriminala in kraje med lokalnim prebivalstvom. Menijo, da turizem spodbuja šege in običaje ter ne moti vsakodnevnega življenja prebivalcev.

Kot prebivalci Zgornjega Posočja ne opazijo povečane skrbi za okolje. Menijo, da turizem ne povzroča škode naravnemu okolju, zato ni opaziti več hrupa in odpadkov ter večjega onesnaženja reke Soče. Člani skupine ne želijo gradnje novih turističnih objektov. Na tem območju si želijo zgolj izboljšavo prometne infrastrukture.

Skupina, imenovana Občutljivi socio-kulturniki, je sestavljena iz 33,8 odstotka moških in 66,2 odstotka žensk (Priloga 6, Slika 14). Največ članov te skupine je starih od 18 do 25 let (46,2 odstotka), sledijo jim starejši od 40 let s 30,8 odstotka (Priloga 6, Slika 15). Slika 16 (Priloga 6) prikazuje, da je 76,6 odstotka članov iz občine Tolmin, le manjši delež pa predstavljajo člani iz občine Bovec in Kobarid. 55,4 odstotka članov skupine ima dokončano srednješolsko izobrazbo, sledijo jim tisti, ki imajo dokončano višješolsko oz. visokošolsko izobrazbo s 33,8 odstotki (Priloga 6, Slika 17).

Med člani skupine Občutljivi socio-kulturniki je 75,4 odstotka takih, ki nimajo nobenih ekonomskih koristi od turizma (Priloga 6, Slika 18). Poleg tega je večina mnenja (75,4

odstotka), da lokalno prebivalstvo ni dovolj vključeno v turizem Zgornjega Posočja (Priloga 6, Slika 19).

3.3.2.2.4 Značilnosti četrte skupine – Ekonomski okoljevarstveniki

Člani te skupine so mnenja, da turizem privablja nove investicije. Turizem povečuje življenjske stroške prebivalstva, stroške občin za vzdrževanje infrastrukture, poleg tega pa tudi cene nepremičnin in zemljišč. Zgornje Posočje je gospodarsko preveč odvisno od turizma. Na tem območju je še veliko prostora za povečanje števila turistov v poletni sezoni. Tuja delovna sila je zanje moteča.

Na splošno so mnenja, da je zaradi turizma v Zgornjem Posočju več gneče v prometu ter več kraje in kriminala. Čeprav turizem ni edini razlog, menijo, da so se socialne razlike med lokalnim prebivalstvom povečale. Poleg tega turisti motijo vsakdanje življenje lokalnih prebivalcev, kar se odraža tudi v opuščanju šeg in običajev. Člani skupine Ekonomski okoljevarstveniki so mnenja, da je zaradi turizma nastala škoda v naravnem okolju, več je hrupa in odpadkov, reka Soča pa je bolj onesenažena.

Skupina je sestavljena iz 38,1 odstotka moških in 61,9 odstotka žensk (Priloga 7, Slika 20). Največji delež (55,8 odstotka) članov skupine je starih od 18 do 25 let, kar je prikazano v Prilogi 7 (Slika 21). Največ članov skupine Ekonomski okoljevarstveniki (58,5 odstotka) prebiva v občini Tolmin, sledijo tisti, ki prebivajo v občini Bovec (24,7 odstotka), in s 16,1 odstotka tisti iz občine Kobarid (Priloga 7, Slika 22). V skupini ima 55,7 odstotka članov dokončano srednješolsko izobrazbo, sledijo jim tisti z dokončano višješolsko ali visokošolsko izobrazbo s 35,8 odstotka (Priloga 7, Slika 23).

Slika 24 (Priloga 7) prikazuje, da 62,5 odstotkov te skupine nima nobenih ekonomskih koristi od turizma. V skupini 81,7 odstotka članov meni, da bi turizem moral bolj vključevati lokalno prebivalstvo Zgornjega Posočja (Priloga 7, Slika 25).

3.3.2.3 Primerjave med skupinami

Sovražniki turizma so edina skupina, ki turizma sploh ne podpira. Negativno zaznava vse vplive iz ekonomskega, socio-kulturnega in naravnega okolja. Največ Sovražnikov turizma je iz občine Kobarid, kljub temu da je število nočitev v primerjavi z občino Tolmin večje. V skupini Sovražnikov turizma je najmanj posameznikov (manj kot 15 odstotkov), ki imajo kakršnekoli ekonomske koristi od turizma. Zanimivo je, da ima ta skupina najnižji delež članov skupine, ki menijo, da je vključenost premajhna. To nakazuje, da jih ta tematika ne zanima. Vse ostale skupine imajo namreč veliko višji odstotek, kar pomeni, da vidijo prednosti turističnega razvoja in si želijo biti zato bolj vključeni v odločitve. Skupina Podporniki turizma je v primerjavi s skupino Sovražnikov turizma popolno nasprotje. V vseh pogledih so bolj pozitivno naravnani do turizma in vplive vseh treh okolij zaznavajo pozitivno. Največja razlika je opazna pri ekonomskih dejavnikih, saj Podporniki menijo, da

ima od turizma korist celotno Zgornje Posočje. Na njihovo mnenje najverjetneje vpliva dejstvo, da ima ta skupina največji delež ekonomskih koristi od turizma (skoraj 50 odstotkov). Največ Podpornikov turizma živi v občini Tolmin, med njimi je največ žensk (skoraj 70 odstotkov). Kljub temu da so Podporniki turizma, si v veliki meri želijo večjo vključenost lokalnega prebivalstva. Skupina Občutljivi socio-kulturniki se od ostalih skupin najbolj razlikuje na področju socio-kulturnih dejavnikov. Ti so jim zelo pomembni, zato si želijo večjih koristi na področju kulture in sociale kot ostale skupine. Na splošno pri vplivih iz vseh treh okolij ne zaznavajo negativnih vplivov, poleg tega pa ne občutijo niti pozitivnih.

Skupina Ekonomskih okoljevarstvenikov je zelo neopredeljena v primerjavi z ostalimi skupinami. Njeni člani nimajo izoblikovanega mnenja glede trenutnega stanja in prihodnjega razvoja turizma v Zgornjem Posočju. Skupini je najbolj pomembno ekonomsko in naravno okolje. Člani te skupine so v najmanjši meri zadovoljni (več kot 80 odstotkov) z vključenostjo lokalnega prebivalstva turizem.

3.3.3 Omejitve

Omejitve zaključne strokovne naloge so med drugim v tem, da so številni strokovni članki plačljivi in s tem nedostopni za študente. V nalogi je prišlo do napake nepokritja (angl. *coverage errors*), ki je opisana kot rezultat neskladja med vzorcem in populacijo (Bregar, Ograjenšek, & Bavdaž, 2005, str. 22). Vzorec bi lahko ocenili kot nereprezentativen, saj so nekatere starostne skupine precej neenakomerno zastopane, poleg tega pa je na anketo odgovorilo več žensk kot moških. Populacija je med spoloma v Zgornjem Posočju enakomerno porazdeljena, na reševanje ankete pa so se bolj odzvale ženske. Vendar pa v raziskavi med spoloma sicer ni bilo opaziti bistvenih razlik. Za spletno anketo je značilno, da nanjo bolj odgovarjajo mlajše kot starejše osebe, ter da bodo tisti, ki nimajo dostopa do računalnikov, v manjši meri zastopani v vzorcu. To predpostavko smo vzeli v zakup, saj zaradi finančnih omejitev ni možno, da bi naredili kakšno drugačno anketo, ki bi bila bolj reprezentativna.

Do pomankljivosti je prišlo tudi pri nekaterih celotno rešenih anketah, saj je lahko anketiranec v anketi izpustil vprašanje, zato sem morala manjkajoči odgovor preprosto izpustiti (angl. *missing values*). Zadnja omejitev, ki jo lahko omenim, je tudi ta, da je na anketo »kliknilo« skoraj 600 posameznikov, ki pa so z reševanjem prenehali po nekaj vprašanjih, zato sem jih morala prav tako izključiti iz analize.

Zavedam se pristranskosti vzorca in dejstva, da rezultati niso nujno posplošljivi na celotno populacijo, vendar pa je ob tem vredno poudariti, da je to najboljša ocena glede na dane finančne in časovne omejitve. Vseeno menim, da so rezultati ankete koristni, saj sem ugotovila, kakšno je mnenje lokalnih prebivalcev o vplivih turizma.

3.3.4 Priporočila za nadaljnja raziskovanja in predlogi za razvoj

Da bi dosegli večje zadovoljstvo in vključenost lokalnega prebivalstva, je v prihodnje pomembno, da se izvede podobne raziskave, iz katerih bi lahko upravljalci turizma v Zgornjem Posočju dobili še jasnejšo sliko o tem, kako na vpliv turizma gledajo domačini. Kot je razvidno iz teoretičnega dela, je lokalno prebivalstvo ključni deležnik, ki mu je treba v Zgornjem Posočju dati večji pomen, kot ga ima trenutno.

S pomočjo ugotovitev raziskav sem v nadaljevanju predlagala možne izboljšave za vse štiri skupine. K izboljšanju odnosa prve skupine, imenovane Sovražniki turizma, bi lahko pripomogla z naslednjimi možnimi predlogi. Ta skupina najbolj negativno zaznava vse učinke, povezane s turizmom v Zgornjem Posočju. Lokalna skupnost naj zato poskuša vzpostaviti boljše odnose z javnostjo. O napredkih in rezultatih turizma naj se domačine obvešča preko medijev, kot so Primorske novice, TV Tmin, Primorski val ter Sočasnik. Občina naj se trudi čimbolj ublažiti sovražen odnos do turizma, saj ta močno zavira turistični razvoj. Slednje lahko poskuša doseči z javnimi razpravami in okroglimi mizami, na katerih bi lahko Sovražniki turizma javno spregovorili o frustracijah in razlogih, zakaj ne želijo nadaljnjega razvoja turizma. Dogovor in sodelovanje vseh strani lahko pripelje do optimalne rešitve, ki bo prava za vse. Vsak konec poletne sezone naj lokalno turistično društvo javno predstavi rezultate pretekle sezone, kar bi lahko doprineslo večjo razpoznavnost pozitivnih lastnosti, ki jih prinaša turizem. Omogoči naj se sodelovanje pri idejah s pomočjo spleta (npr: Facebook, blogi), kjer bi lahko vsak domačin podal svoje mnenje in predloge.

Tekom raziskave se je izkazalo, da sta skupini Občutljivi socio-kulturniki in Ekonomski okoljevarstveniki zelo neopredeljeni in se nujno mnenje deli nekje med Sovražniki in Podporniki turizma. V prihodnosti je zato smiselno, da se ne spremenijo v Sovražnike, ampak kvečjemu v Podpornike turizma. Predlagam, da se omenjeni skupini poskuša vključiti v različne okrogle mize in predstavitve dobrih praks. Prav tako bi se njihovo mnenje lahko izboljšalo, če bi začeli z informiranjem prebivalstva že v samem začetku izobraževanja, torej v osnovni in srednji šoli. Turizem in njegove ugodne vplive bi otrokom lahko približali s športnimi dnevi in izleti v okoliške kraje ter z natečaji, za katere bi bili ob uspešnosti tudi ustezno nagrajeni.

Možen ukrep za skupino Ekonomski okoljevarstveniki bi bil, da se jim ponudi možnost prodajanja svojih izdelkov skozi že obstoječe organizacije v Zgornjem Posočju, kot je na primer Klub tolminskih študentov, ali pa da se različni ponudniki med seboj združijo in s tem zaokrožijo ponudbo v času poletnih festivalov. Na ta način bi prispevali tudi k oživljanju lokalne gastronomije in k večji prodaji lokalnih izdelkov.

Na drugi strani bi bilo treba skupino Podporniki turizma spodbujati, da bi svoje pozitivno mnenje razširjali tudi v širši javnosti in delovali kot ambasadorji Zgornjega Posočja. Podpornike je nujno potrebno vključiti v načrtovanje in razvoj turizma v lokalni skupnosti. Možno je vzpostaviti različna društva, kjer bi se združili podporniki iz različnih strok in se

trudili za uresničevanje njihovih idej tudi v praksi. S tem bi lahko vplivali tudi na izboljšanje mnenja Sovražnikov turizma.

SKLEP

V zaključni strokovni nalogi sem ugotovila, da so pozitivni in negativni učinki, ki nastajajo ob razvoju turizma, pomembnejši kot se mogoče zdi na prvi pogled. Od tega je namreč odvisno, kako bo lokalno prebivalstvo vrednotilo kasnejši razvoj in kakšna bo njihova podpora turizma v prihodnje. Ker bo turistični sektor še naprej rasel, bo to predstavljalo vedno nove izzive. Stopnjevali se bodo pritiski na okolje in družbo, brez pravičnega reševanja s tem povezane problematike pa se bo zmanjšala podpora lokalnih prebivalcev, zato je razvoj trajnostnega turizma ključnega pomena.

Kljub mnogim raziskavam in dejstvom, da je vključevanje in zadovoljstvo lokalnega prebivalstva bistveno za nadaljnji uspešen razvoj turizma, pa lokalno prebivalstvo Zgornjega Posočja še vedno ni zadovoljno z njihovo vključitvijo v turizem. Na splošno prebivalci Zgornjega Posočja podpirajo turizem in si želijo, da postane gospodarsko pomemben, saj jim turizem prinaša pomembne gospodarske koristi. Hkrati pa so mnenja, da pozitivni učinki turizma odtehtajo negativne ter da bi nadaljnji razvoj turizma zelo koristil celotnemu Zgornjemu Posočju. Prebivalci si želijo povečanja števila turistov na letni ravni, s tem da je v kraju nujno potrebna izboljšava prometne infrastrukture. Če bodo s turizmom zadovoljni lokalni prebivalci

Raziskava je dodatno pokazala, da imajo prebivalci Zgornjega Posočja različno mnenje o vplivih turizma. Tako lahko opazimo štiri različne skupine, znotraj katerih so se združila mnenja posameznikov o ekonomskih, socio-kulturnih in okoljskih vplivih turizma. Normalno je, da se v nekem okolju pojavljajo različna mnenja. Ta mnenja je treba redno vključevati v razvoj turizma na način, da glavne deležnike vedno znova zanima mnenje lokalne skupnosti in da se prebivalce vključuje v planiranje. Tako le-ti pridobijo pomembne informacije o izboljšavah in oblikovanju še boljših usmeritev. Moje mnenje je, da so k mnenju prebivalcev občin v Zgornjem Posočju zagotovo botrovali tudi pretekli dogodki: ekonomska kriza, ki je s seboj potegnila zaprtje smučišča, hotelov, slabe sezone športnega turizma in podobno. Trajnostni turizem je zagotovo razvojna priložnost Zgornjega Posočja kot tudi celotne Slovenije. Menim, da privlačen turistični kraj z ustrežno oblikovano ponudbo dopolnjujejo tudi prebivalci, ki tam živijo. Sicer ni podatka o tem, koliko turistov se vrne v okolje, vendar lahko rečem, da v kolikor bodo s turizmom v prvi vrsti zadovoljni lokalni prebivalci, bodo s tem pripomogli tudi k večjemu zadovoljstvu turistov, ki se bodo z veseljem vračali nazaj.

Na splošno je treba domačine Doline Soče bolj ozavešiti o pozitivnih učinkih, ki jih prinaša turizem. Lokalno prebivalstvo se mora zavedati, da od turizma nimajo koristi zgolj dejavnosti v turističnem sektorju, ampak tudi vsa ostala področja.

LITERATURA IN VIRI

1. Ap, J. (1992). Residents' perceptions of tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665–690.
2. Bastias-Perez, P., & Var, T. (1996). Perceived Impacts of Tourism by Residents. *Annals of Tourism Research*, 22, 208–209.
3. Besculides, A., Lee, M. E., & McCormick, P. J. (2002). Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism. *Annals of Tourism Research*, 29(2), 303–319.
4. Reka Soča. Najdeno 10. junija 2014 na spletnem naslovu http://www.bovec.si/o_bovskem/reka_soca/
5. Bregar, L., Ograjenšek, I., & Bavdaž, M. (2005). *Metode raziskovalnega dela za ekonomiste: izbrane teme*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
6. Brežnik, R., Bele, B., Cek, M., & Manoilov, M. (2011). Spletne ankete. V M. Cek (ur.), *Anketno raziskovanje in analiza podatkov z excelovimi vrtilnimi tabelami* (str. 6–9). Ljubljana: GZS, Center za poslovno usposabljanje.
7. Brunt, P. & Courtney, P. (1999). Host perceptions of sociocultural impacts. *Annals of Tourism Research*, 26(3), 493–515.
8. Choi, H. C. & Murray, I. (2010). Resident attitudes toward sustainable community tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 575–594.
9. Cigale, D. (2006). Turizem v Sloveniji in njegovi vplivi na okolje. V S. Šajn (ur.), *Turizem smo ljudje* (str. 299–309). Ljubljana: Turistična zveza Slovenije.
10. Cigale, D. (2009). Odnos prebivalstva slovenskih alpskih turističnih krajev do turizma in njegovih učinkov. *Dela*, 31, 93–113.
11. Deccio, C., & Baloglu, S. (2002). Garfield county resident perceptions of the 2002 Winter Olympics: The spillover effects. *Journal of Travel Research*, 41(1), 45–56.
12. Fredline, E. & Faulkner, B. (2000). Host community reactions. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 763–784.
13. Garson, G. D. (2012). *Cluster analysis*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishers.
14. Gursoy, D., Jurowski, C., & Uysal, M. (2002). Resident attitudes: A structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79–105.
15. Javni zavod LTO Bovec. (2013). Poslovno poročilo LTO Bovec. Bovec: LTO Bovec.
16. Istenič, M., & Krivec, M. (2010). Razvoj adrenalinskega turizma na Tolminskem. V Z. Duša (ur.), *Tolminski zbornik 2010* (str. 196–204). Ljubljana: Občina Tolmin.
17. Jezeršek, U. (2010). Gospodarstvo v občini Tolmin. V T. Klar & J. Ortar (ur.), *Sotočje mladih možganov in aktualnih izzivov* (str. 116–119). Ljubljana: Društvo mladih geografov Slovenije & Občina Tolmin.
18. Lipušček, R. (2003). Geografska predstavitev Tolminskega. Najdeno dne 4. avgusta 2014 na spletnem naslovu <http://www.tolmin.si/datoteka/cd14821dab219ea06e2fd1a2df2e3582>
19. Lokalna turistična organizacija Sotočje Kobarid-Tolmin. (2013). Poslovno poročilo podjetja LTO Sotočje. Tolmin: Lto Sotočje.

20. Mihalič, T. (2006a). *Tourism and its environments: ecological, economic and political sustainability issues* (učbenik). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Mihalič, T. (2006b). *Trajnostni turizem* (učbenik). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Mihalič, T., Šegota, T., Kneževič, C. L., & Kuščer, K., (2014). Residents' Support for Tourism from the Standpoint of the Political Environment: the Case of Bled. *Slovenia Conference Proceedings of BEST EN Think Tank XIV: Politics, Policy and Governance in Sustainable Tourism*. Najdeno 15. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.besteducationnetwork.org/11969>
23. Ministrstvo za gospodarstvo. (2012). Strategija razvoja slovenskega turizma 2012-2016. Najdeno 29. avgusta 2014 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/turizem/Turizem-strategije_politike/Strategija_turizem_sprejeto_7.6.2012.pdf
24. Nkemngu, P. A. A. (2011). Sustainable Tourism as a Springboard for Sustainable Community Development: From Theory to Practice. *The Business Review*, 18(2), 260–267.
25. Padin, C., (2012). A sustainable tourism planning model: components and relationships. *Europeaan business review*, 24(6), 510–518.
26. Počuča, J. (2010). Trajnostni (zeleni) turizem v Sloveniji – trend ali stalnica. *Zbornik XII. festivala raziskovanja ekonomije in managementa* (str. 57–63). Koper-Celje-Škofja Loka. Univerza na Primorskem, Fakulteta za management Koper.
27. *Poslovne cone Zgornjega Posočja*. Najdeno dne 8. avgusta 2014 na spletnem naslovu <http://www.prc.si/programi-projekti/poslovne-cone-zgornjega-posocja>
28. *Posočje*. Najdeno 24. julija 2014 na spletnem naslovu <http://posocje.splet.arnes.si/>
29. *Reka Soča*. Najdeno 10. junija 2014 na spletnem naslovu http://www.bovec.si/o_bovskem/reka_soc/
30. Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism Management*, 42, 37–49.
31. Statistični urad Republike Slovenije. (2014a). *Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
32. Statistični urad Republike Slovenije. (2014b). *Prenočitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve turistov, občine, Slovenija, mesečno*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
33. Teye, V. & Soñmez, S. F. (2002). Residents' attitudes toward tourism development. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 668–688.
34. United Nations Environment Programme (UNEP) & World Tourism Organization (WTO). (1998). Guide for local Authorities on Developing Sustainable Tourism. Najdeno 1. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf>
35. *United Nations Environment Programme Impacts of Tourism*. Najdeno 3. maja 2014 na spletni naslov <http://www.unep.org/resourceefficiency/Business/SectoralActivities/Tourism/FactsandFiguresaboutTourism/ImpactsofTourism/tabid/78774/Default.aspx>

36. United Nations World Tourism Organization. (2001). *Global Code of Ethics for Tourism*. Čile: United Nations World Tourism Organization.
37. United Nations World Tourism Organization. (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Makers*. Madrid: United Nations Environment Programme, United Nations World Tourism Organization.
38. United Nations World Tourism Organization. (2014). *Tourism highlights 2014 edition*. Santiago: United Nations World Tourism Organization.
39. World Travel & Tourism Council (WTTC). (2014). *Travel & Tourism Economic Impact 2014 – Slovenia*. London: World Travel & Tourism Council.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik o mnenju prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju....	1
Priloga 2: Dendogram	4
Priloga 3: Tabela iz SPSS analize	5
Priloga 4: Grafični prikazi za prvo skupino	7
Priloga 5: Grafični prikazi za drugo skupino	10
Priloga 6: Grafični prikazi za tretjo skupino	12
Priloga 7: Grafični prikaz za četrto skupino	15

KAZALO SLIK V PRILOGAH

Slika 1: Dendogram iz SPSS analize	4
Slika 2: Spolna struktura prve skupine v %	7
Slika 3: Starostna struktura prve skupine v %	7
Slika 4: Struktura prve skupine glede na občino bivanja v %	8
Slika 5: Izobrazbena struktura prve skupine v %	8
Slika 6: Struktura prve skupine glede ekonomske koristi od turizma v %	9
Slika 7: Struktura druge skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %	9
Slika 8: Spolna struktura druge skupine v %	10
Slika 9: Starostna struktura druge skupine v %	10
Slika 10: Struktura druge skupine glede na občino bivanja v %	10
Slika 11: Izobrazbena struktura druge skupine v %	11
Slika 12: Struktura druge skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %	11
Slika 13: Struktura druge skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %	12
Slika 14: Spolna struktura tretje skupine v %	12
Slika 15: Starostna struktura tretje skupine v %	12
Slika 16: Struktura tretje skupine glede na občino bivanja v %	13
Slika 17: Izobrazbena struktura tretje skupine v %	13
Slika 18: Struktura tretje skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %	14
Slika 19: Struktura tretje skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %	14
Slika 20: Spolna struktura četrte skupine v %	15
Slika 21: Starostna struktura četrte skupine v %	15
Slika 22: Struktura četrte skupine glede na občino bivanja v %	15
Slika 23: Izobrazbena struktura četrte skupine v %	16
Slika 24: Struktura četrte skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %	16
Slika 25: Struktura četrte skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %	16

KAZALO TABEL V PRILOGAH

Tabela 1: Aritmetične sredine posameznih spremenljivk po skupinah	5
---	---

Priloga 1: Anketni vprašalnik o mnenju prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju

Raziskava o mnenju prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju

Spoštovani.

Sem Suzana Hvala, študentka dodiplomskega študija (smer turizem) na Ekonomski fakulteti v Ljubljani. V svoji zaključni strokovni nalogi bom preučila, kakšno je mnenje lokanih prebivalcev o vplivih turizma v Zgornjem Posočju. Moj namen in cilj te naloge je, da bi vsaj delno pripomogel k začetnem razmišljanju o trajnostnem turizmu in njegovih možnostih v občinah Tolmin, Kobarid in Bovec.

V kolikor imate nekaj minut časa, bi vas prosila, če lahko odgovorite na anketo. Rezultati mi bodo pomagali pri nadaljnjem delu, zato se vam že vnaprej iskreno zahvaljujem za pomoč.

Anketa

Anketa ima 5-stopenjsko lestvico v obliki kvadratkov za vsakim vprašanjem:

- 1 = sploh se ne strinjam,
- 2 = se ne strinjam,
- 3 = niti se ne strinjam niti strinjam,
- 4 = strinjam se,
- 5 = popolnoma se strinjam.

Anketa je anonimna.

Prosim vas, da označite ustrezno številko-kvadrat za vsako izbrano trditvijo.

1. Ali se strinjate z naslednjimi trditvami?

Podpiram turizem in si želim, da postane gospodarsko pomemben za Zgornje Posočje.
Na splošno menim, da v Zgornjem Posočju pozitivni učinki turizma odtehtajo negativne.
Kot prebivalec Zgornjega Posočja sem zadovoljen s turistično ponudbo.
Od turizma imajo v Zgornjem Posočju korist le tisti, ki delajo v turizmu.

2. Ali se strinjate z naslednjimi trditvami o ekonomskih vplivih turizma v Zgornjem Posočju? Zgornje Posočje se nanaša na geografsko območje.

Turizem prinaša Zgornjemu Posočju pomembne gospodarske koristi.
Zaradi turizma je več možnosti za zaposlitev.
Turizem v Zgornje Posočje privablja nove investicije.
Turizem spodbuja proizvodnjo in prodajo lokalnih izdelkov.
Turizem vpliva na povečanje življenjskih stroškov v Zgornjem Posočju.
Zaradi turizma so se povečale cene nepremičnin in zemljišč.

Zaradi turizma lokalne skupnosti (občine Tolmin, Kobarid in Bovec) porabijo veliko denarja za vzdrževanje infrastrukture.

Zgornje Posočje je gospodarsko preveč odvisno od turizma.

Koncentracija turistov v poletni sezoni v Zgornjem Posočju je previsoka.

Moti me, da razvoj turizma v Zgornje Posočje privablja tujo delovno silo.

3. Ali se strinjate z naslednjimi trditvami, povezanimi s socio-kulturnim vplivi turizma v Zgornjem Posočju?

Turizem skrbi za varstvo in ohranitev kulture v Zgornjem Posočju.

Zaradi turizma je v našem kraju več prireditev.

Zaradi turizma je večja možnost izbire in boljša kakovost storitev.

Turizem omogoča boljše možnosti za preživljanje prostega časa.

Zaradi turizma je lokalno prebivalstvo postalo bolj ponosno na svoj domači kraj.

Turizem v Zgornjem Posočju povzroča gnečo v prometu.

Zaradi turizma so se povečale socialne razlike med domačini.

Zaradi turizma je v kraju več kriminala, kraje ipd.

Turizem je prispeval k spremembam in opuščanju krajevnih običajev.

Turisti motijo način življenja lokalnih prebivalcev.

4. Ali se strinjate z naslednjimi trditvami o okoljskih vplivih turizma?

Zaradi turizma se je povečala skrb za okolje v Zgornjem Posočju.

Turizem izboljšuje videz pokrajne v Zgornjem Posočju.

Turizem je povzročil škodo naravnemu okolju.

Zaradi turizma je opaziti več odpadkov in hrupa.

Turizem v Zgornjem Posočju povzroča onesnaževanje reke Soče.

Razvoj turizma spodbuja ohranjanje Triglavskega narodnega parka.

5. Ocenite naslednje trditve, ki se nanašajo na razvoj turizma v prihodnosti.

Nadaljnji razvoj turizma bi zelo koristil celotnemu Zgornjemu Posočju.

Število turistov bi se moralo na letni ravni povečati.

Zgraditi bi bilo treba nove hotele ali druge vrste turističnih objektov ter objekte, namenjene rekreaciji.

Izboljšati bi bilo treba prometno infrastrukturo.

Nadaljnega razvoja turizma se ne bi smelo več spodbujati.

6. Spol

Moški

Ženski

7. Ali imate kakšne ekonomske koristi od turizma?

Da, zaposlen sem v turizmu (redna zaposlitev, dodatno delo ali študentsko delo).

Da, član gospodinjstva je zaposlen v turizmu (redna zaposlitev, dodatno delo ali študentsko delo).

Da, gospodinjstvo ima prihodek iz turizma (oddajanje sob, pridelava izdelkov in druge dodatne dejavnosti, ki so vsaj deloma povezane in odvisne od turizma).

Ne.

8. Ali menite, da je lokalno prebivalstvo dovolj vključeno v turizem v Zgornjem Posočju?

Da

Ne

9. Starost

Manj kot 18 let

Od 18 do 25 let

Od 26 do 30 let

Od 31 do 35 let

Od 36 do 40 let

Več kot 40 let

10. Katera je vaša dokončana stopnja izobrazbe?

Osnovna šola

Srednja šola

Fakulteta

Magisterij

Doktorat

11. V kateri občini živite?

Bovec

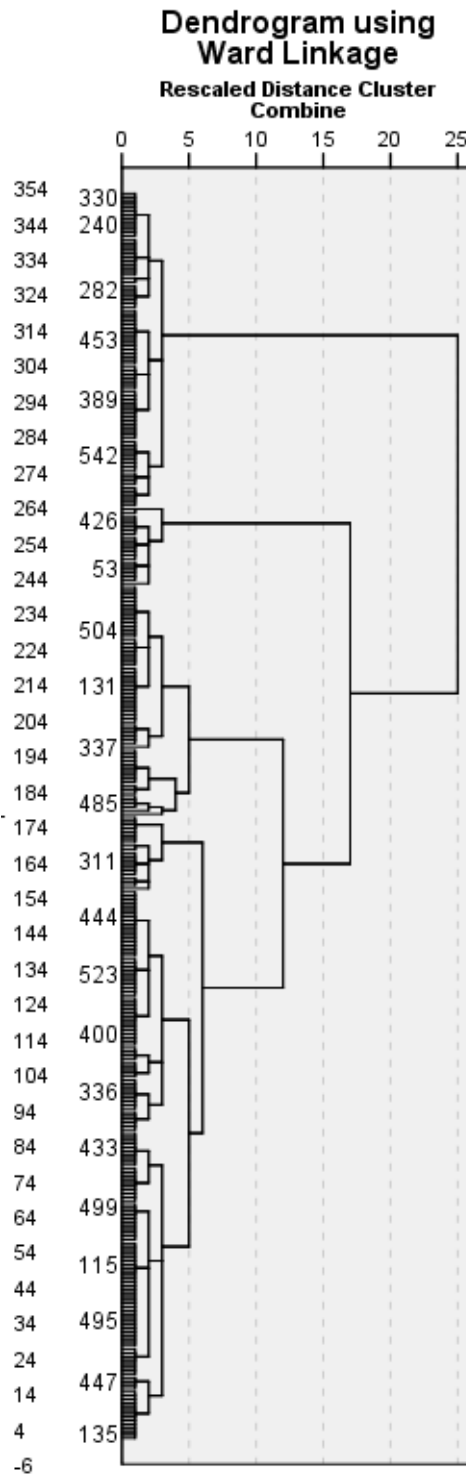
Kobarid

Tolmin

Najlepša hvala za odgovore.

Priloga 2: Dendrogram

Slika 1: Dendrogram iz SPSS analize

Priloga 3: Tabela iz SPSS analize*Tabela 1: Aritmetične sredine posameznih spremenljivk po skupinah*

Vprašanje	1. skupina	2. skupina	3. skupina	4. skupina	Skupaj
Q1a- Podpiram turizem in si želim, da postane gospodarsko pomemben za Zgornje Posočje.	3,64	4,96	4,62	4,69	4,68
Q1b- Na splošno menim, da v Zgornjem Posočju pozitivni učinki turizma odtehtajo negativne.	3,23	4,48	4,00	3,98	4,06
Q1c- Kot prebivalec Zgornjega Posočja sem zadovoljen s turistično ponudbo.	3,27	2,93	2,65	2,84	2,86
Q1d- Od turizma imajo v Zgornjem Posočju korist le tisti, ki delajo v turizmu.	4,00	1,84	2,65	2,78	2,60
Q2a- Turizem prinaša Zgornjemu Posočju pomembne gospodarske koristi.	3,14	4,55	3,66	4,21	4,13
Q2b- Zaradi turizma je več možnosti za zaposlitev.	3,32	4,71	3,82	4,32	4,27
Q2c- Turizem v Zgornje Posočje privablja nove investicije.	2,64	4,20	3,23	4,05	3,85
Q2d- Turizem spodbuja proizvodnjo in prodajo lokalnih izdelkov.	3,77	4,55	3,89	4,30	4,25
Q2e- Turizem vpliva na povečanje življenjskih stroškov v Zgornjem Posočju.	3,64	2,64	2,60	3,29	3,02
Q2f- Zaradi turizma so se povečale cene nepremičnin in zemljišč.	3,64	2,99	2,49	3,30	3,09
Q2g- Zaradi turizma lokalne skupnosti (občine Tolmin, Kobarid in Bovec) porabijo veliko denarja za vzdrževanje infrastrukture.	3,50	2,58	2,46	3,06	2,86
Q2h- Zgornje Posočje je gospodarsko preveč odvisno od turizma.	3,50	2,49	2,49	3,16	2,89
Q2i- Koncentracija turistov v poletni sezoni v Zgornjem Posočju je previsoka.	3,95	1,52	1,86	2,39	2,17
Q2j- Moti me, da razvoj turizma v Zgornje Posočje privablja tujo delovno silo.	3,14	2,00	2,52	2,99	2,66

se nadaljuje

nadaljevanje

Vprašanje	1. skupina	2. skupina	3. skupina	4. skupina	Skupaj
Q3a- Turizem skrbi za varstvo in ohranitev kulture v Zgornjem Posočju.	2,41	4,24	3,37	3,68	3,68
Q3b- Zaradi turizma je v našem kraju več prireditev.	3,23	4,38	3,29	4,05	3,94
Q3c- Zaradi turizma je večja možnost izbire in boljša kakovost storitev.	2,73	4,03	2,98	3,59	3,53
Q3d- Turizem omogoča boljše možnosti za preživljanje prostega časa.	2,82	4,40	3,42	3,94	3,89
Q3e- Zaradi turizma je lokalno prebivalstvo postalo bolj ponosno na svoj domači kraj.	2,59	4,19	3,23	3,75	3,69
Q3f- Turizem v Zgornjem Posočju povzroča gnečo v prometu.	4,36	2,52	2,29	3,32	2,99
Q3g- Zaradi turizma so se povečale socialne razlike med domačini.	3,41	1,85	1,97	2,68	2,38
Q3h- Zaradi turizma je v kraju več kriminala, kraje ipd.	3,41	1,45	1,74	2,48	2,14
Q3i- Turizem je prispeval k spremembam in opuščanju krajevnih običajev.	3,09	1,62	1,92	2,33	2,12
Q3j- Turisti motijo način življenja lokalnih prebivalcev.	3,36	1,37	1,71	2,19	1,97
Q4a- Zaradi turizma se je povečala skrb za okolje v Zgornjem Posočju.	2,73	4,02	3,11	3,58	3,55
Q4b- Turizem izboljšuje videz pokrajne v Zgornjem Posočju.	2,64	4,26	3,48	3,57	3,67
Q4c- Turizem je povzročil škodo naravnemu okolju.	4,00	1,83	2,09	2,84	2,52
Q4d- Zaradi turizma je opaziti več odpadkov in hrupa.	4,27	2,38	2,43	3,50	3,07
Q4e- Turizem v Zgornjem Posočju povzroča onesnaževanje reke Soče.	4,05	2,13	2,45	3,14	2,81
Q4f- Razvoj turizma spodbuja ohranjanje Triglavskega narodnega parka.	2,59	2,93	3,26	3,40	3,46

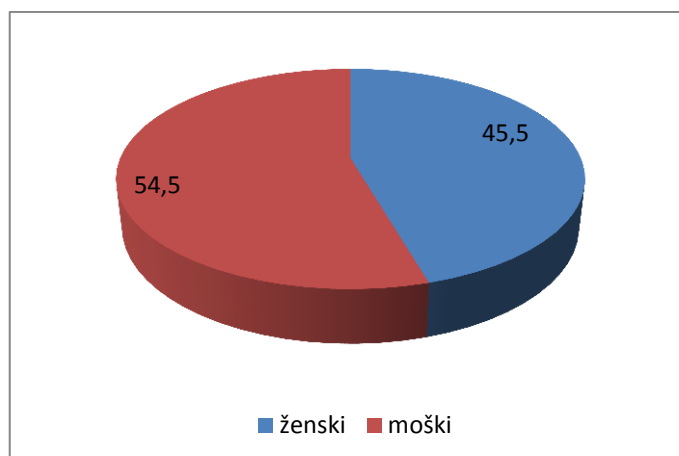
se nadaljuje

nadaljevanje

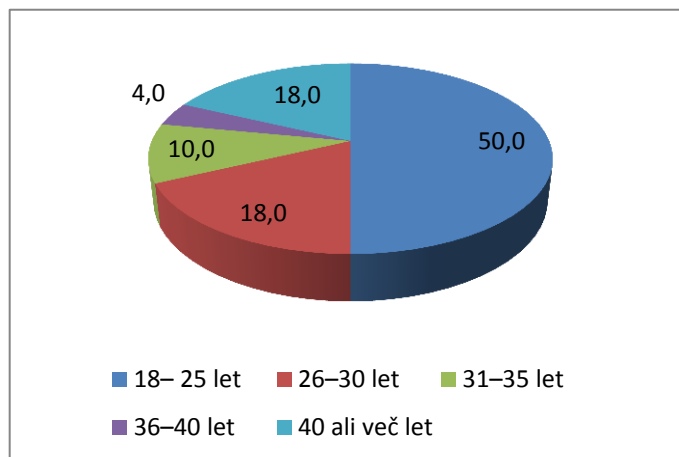
Vprašanje	1. skupina	2. skupina	3. skupina	4. skupina	Skupaj
Q5a- Nadaljnji razvoj turizma bi zelo koristil celotnemu Zgornjemu Posočju.	2,86	4,91	4,28	4,36	4,39
Q5b- Število turistov bi se moralo na letni ravni povečati.	2,45	4,73	4,14	4,18	4,20
Q5c- Zgraditi bi bilo treba nove hotele ali druge vrste turističnih objektov ter objekte, namenjene rekreaciji.	2,68	4,35	3,40	3,68	3,73
Q5d- Izboljšati bi bilo potrebno prometno infrastrukturo.	4,00	4,51	4,00	4,28	4,27
Q5e- Nadaljnjega razvoja turizma se ne bi smelo več spodbujati.	3,05	1,06	1,58	1,68	1,59

Priloga 4: Grafični prikazi za prvo skupino

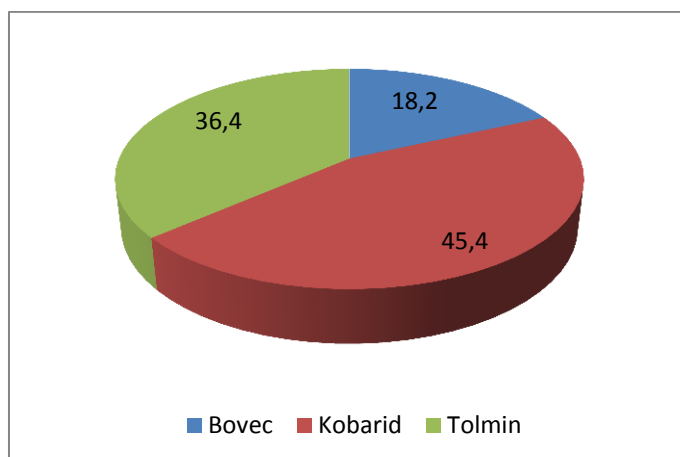
Slika 2: Spolna struktura prve skupine v %

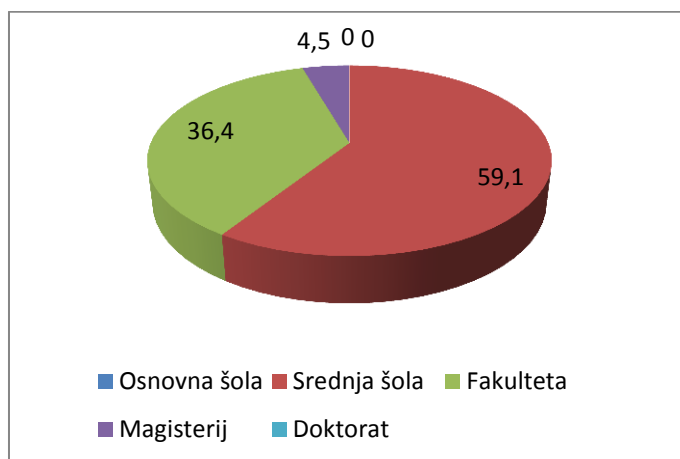
Slika 3: Starostna struktura prve skupine v %

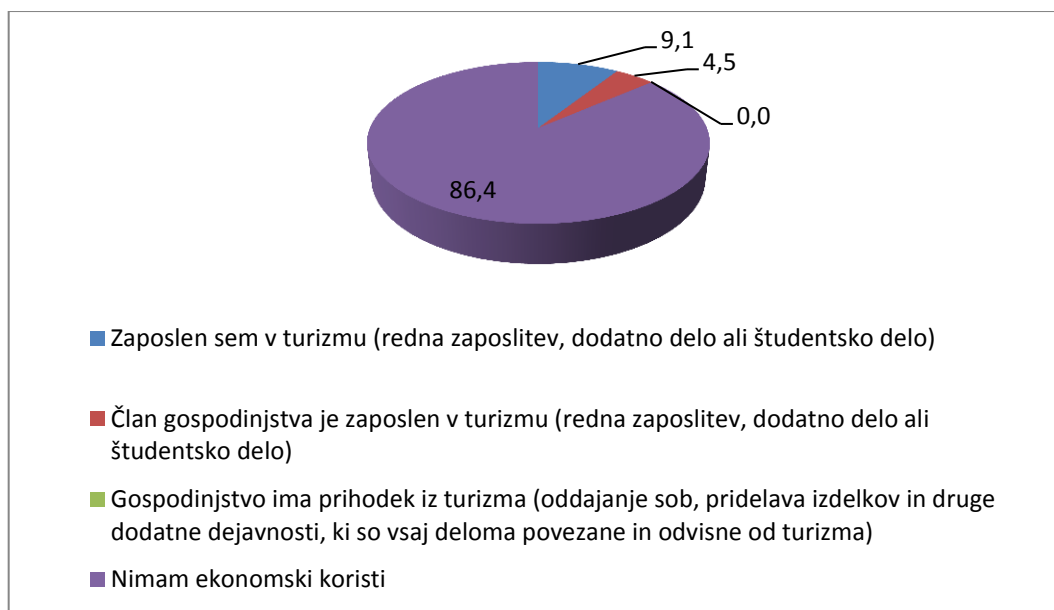
Slika 4: Struktura prve skupine glede na občino bivanja v %

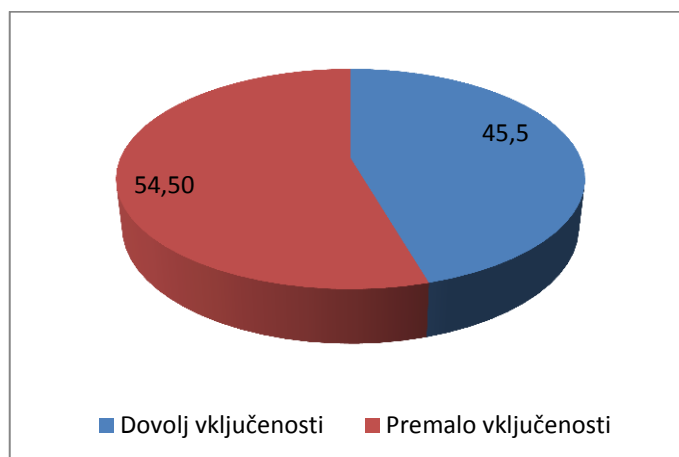
Slika 5: Izobrazbena struktura prve skupine v %

Slika 6: Struktura prve skupine glede ekonomske koristi od turizma v %

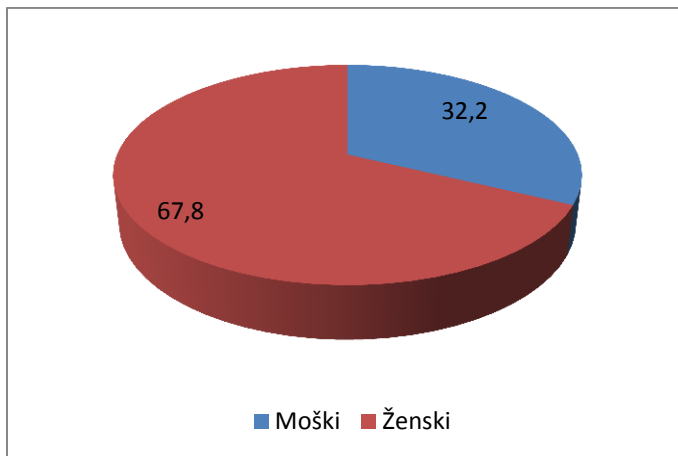

Slika 7: Struktura druge skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %

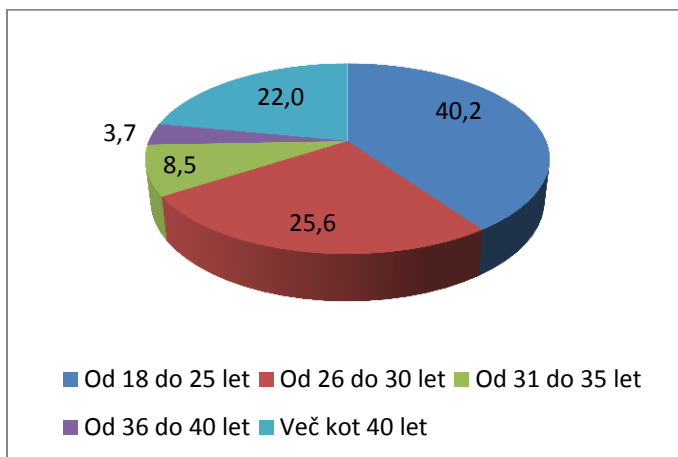

Priloga 5: Grafični prikazi za drugo skupino

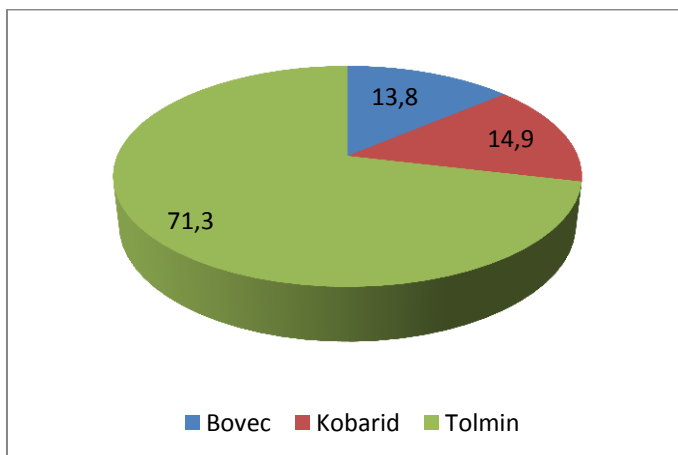
Slika 8: Spolna struktura druge skupine v %

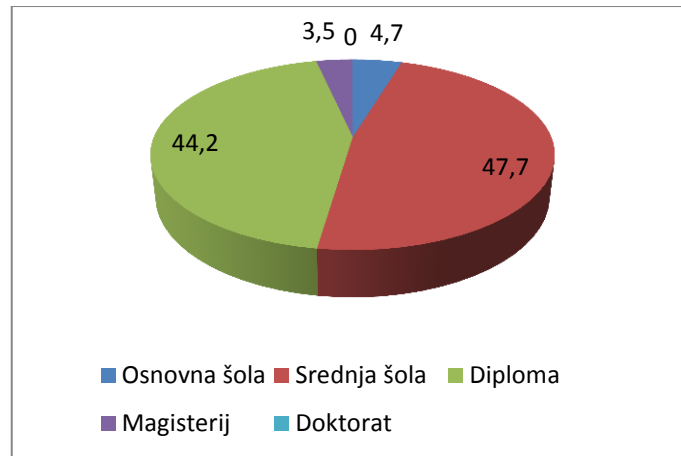
Slika 9: Starostna struktura druge skupine v %

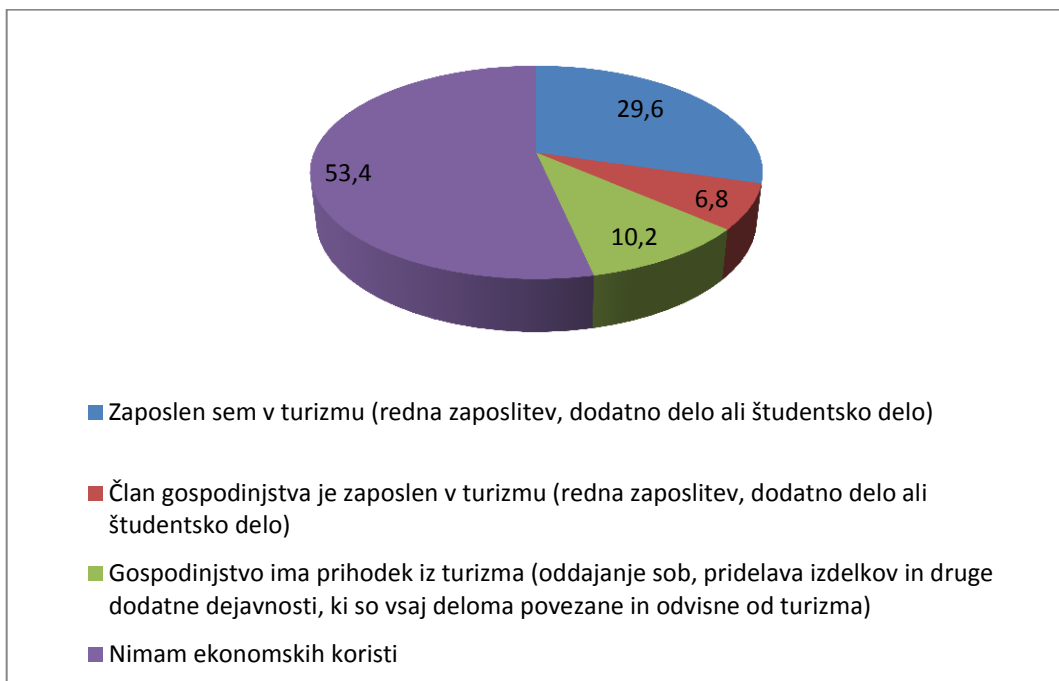
Slika 10: Struktura druge skupine glede na občino bivanja v %

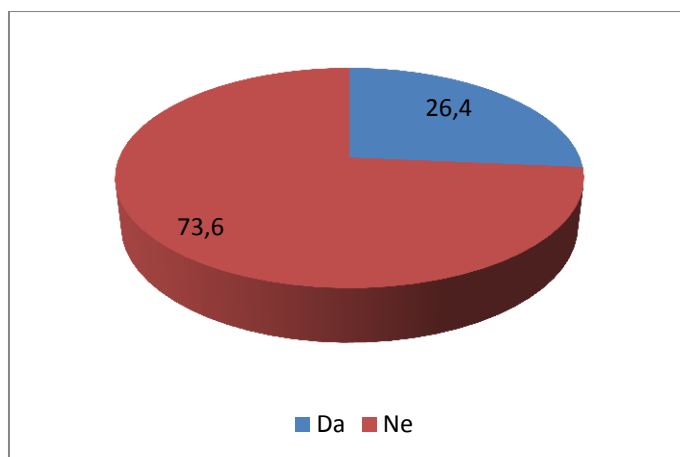
Slika 11: Izobrazbena struktura druge skupine v %

Slika 12: Struktura druge skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %

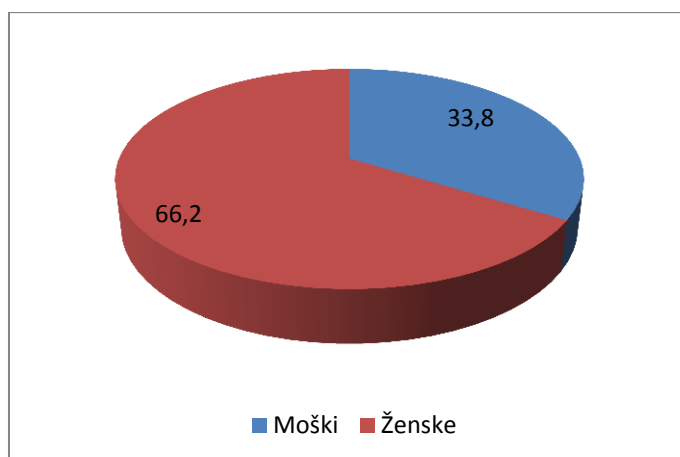

Slika 13: Struktura druge skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizem v %

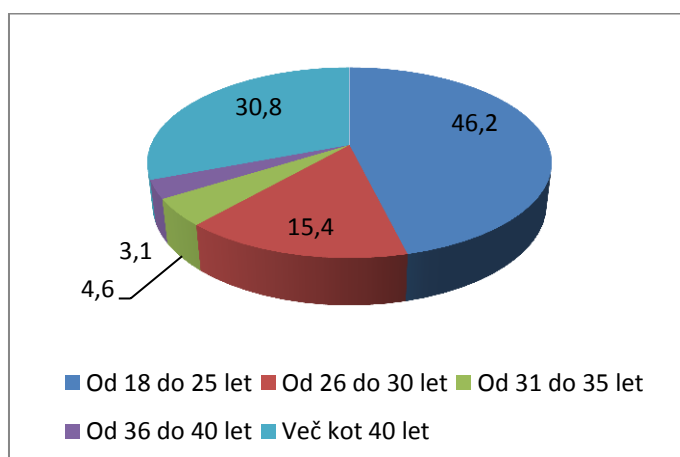

Priloga 6: Grafični prikazi za tretjo skupino

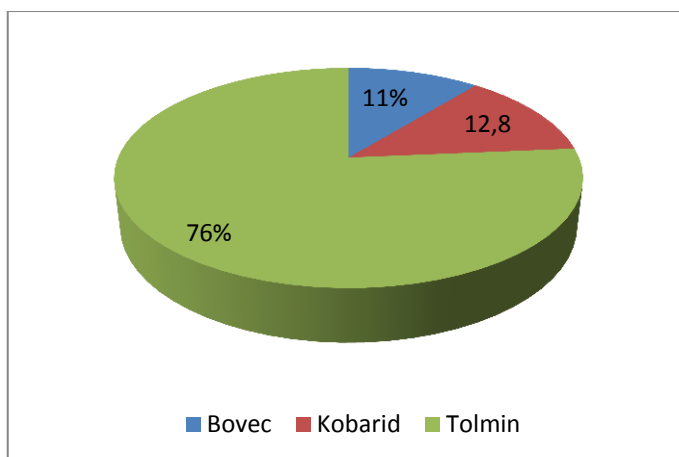
Slika 14: Spolna struktura tretje skupine v %

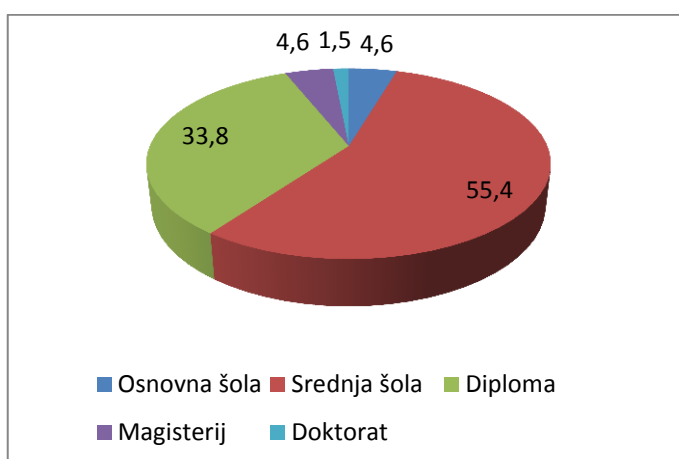
Slika 15: Starostna struktura tretje skupine v %

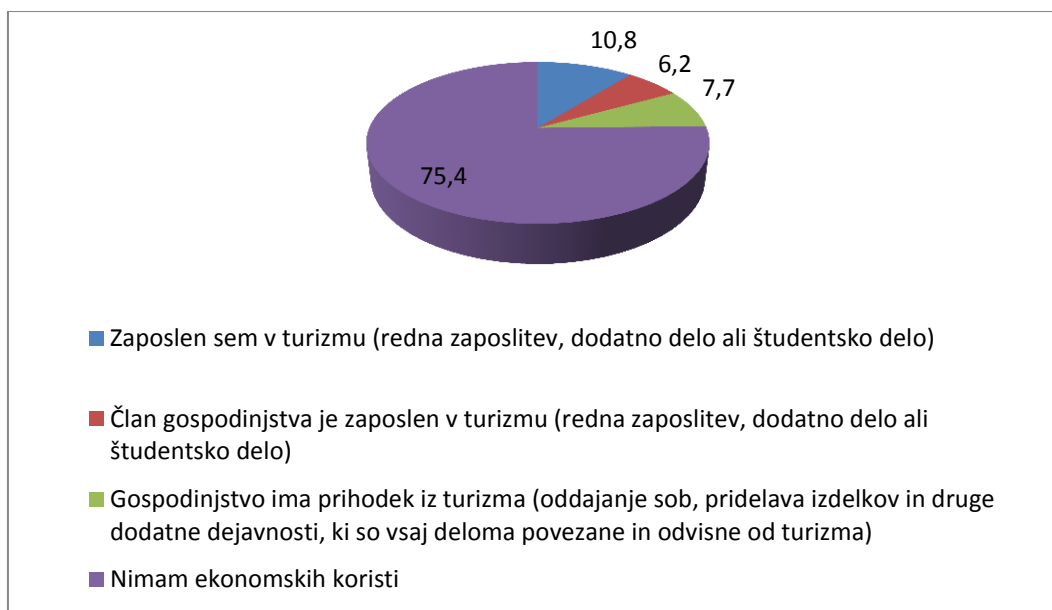
Slika 16: Struktura tretje skupine glede na občino bivanja v %

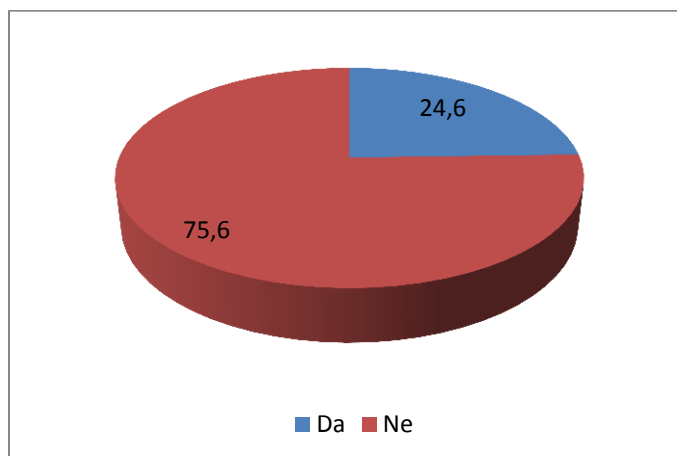
Slika 17: Izobrazbena struktura tretje skupine v %

Slika 18: Struktura tretje skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %

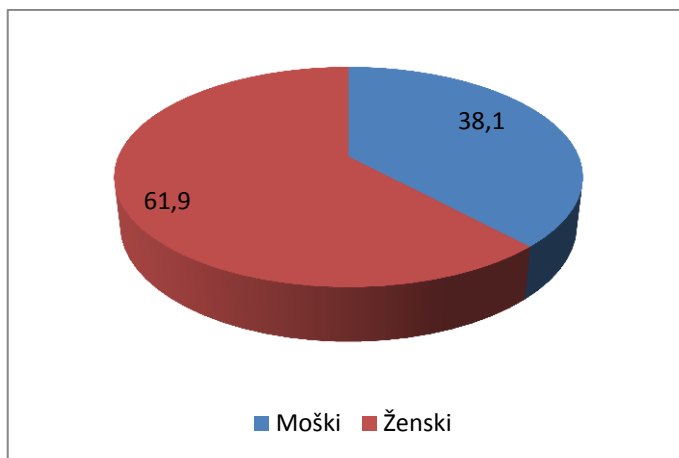

Slika 19: Struktura tretje skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %

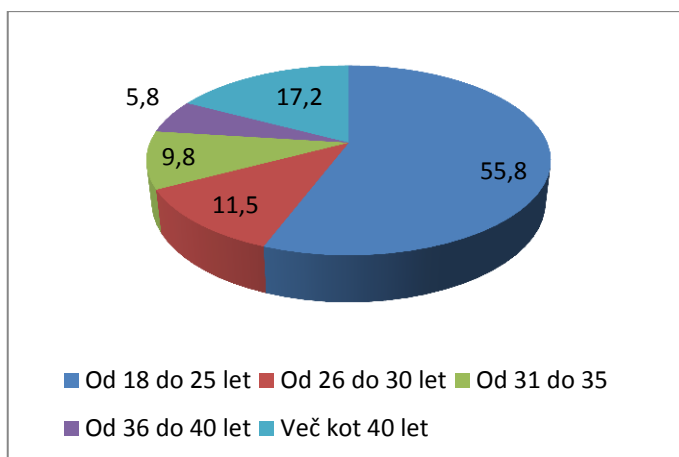

Priloga 7: Grafični prikaz za četrto skupino

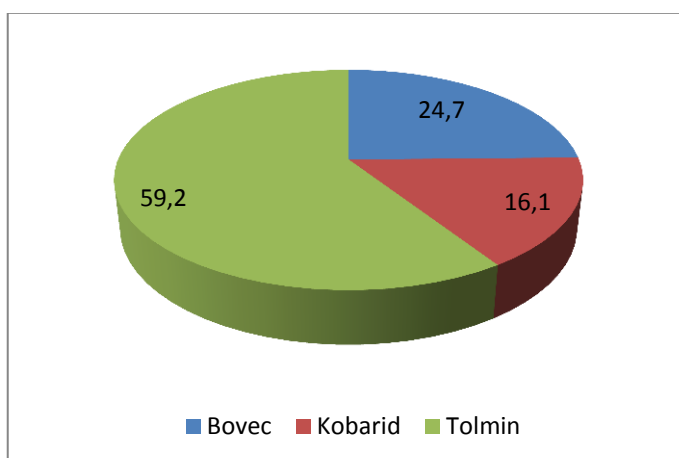
Slika 20: Spolna struktura četrte skupine v %

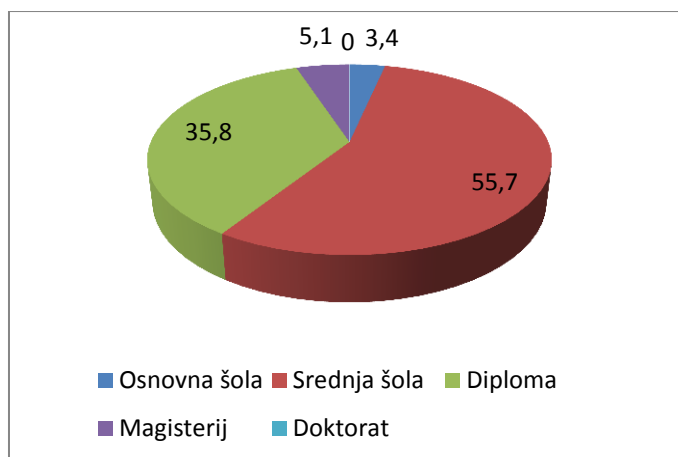
Slika 21: Starostna struktura četrte skupine v %

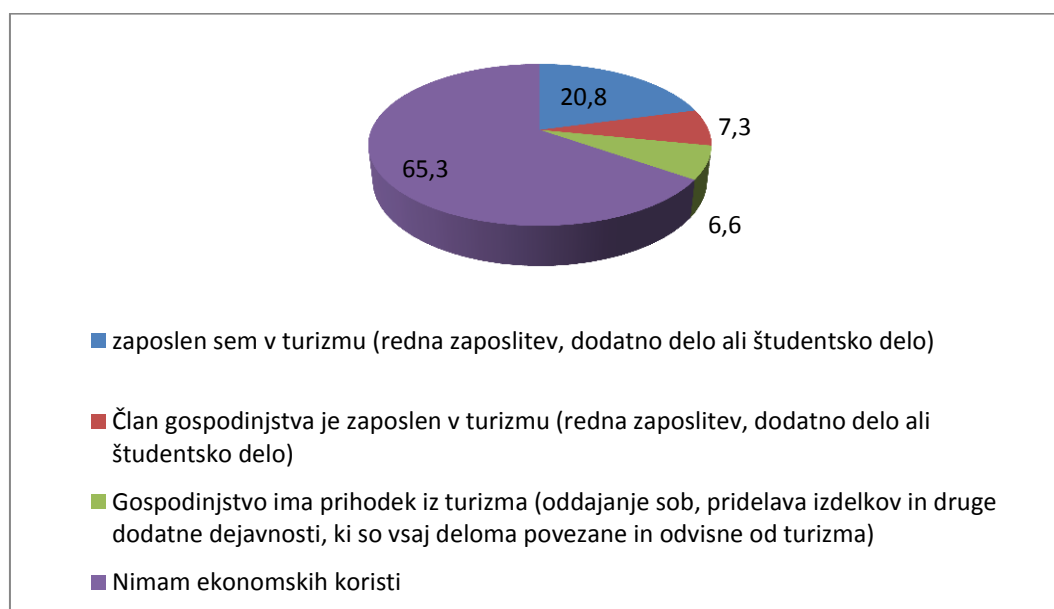
Slika 22: Struktura četrte skupine glede na občino bivanja v %

Slika 23: Izobrazbena struktura četrte skupine v %

Slika 24: Struktura četrte skupine glede ekonomskih koristi od turizma v %

Slika 25: Struktura četrte skupine glede mnenja o vključenosti prebivalstva v turizmu v %

